



Porsáנגguvuona ja eará mearraguovlluid suopmanat
Samiske dialekter i Porsanger og andre kystområder



Steinar Nilsen
2015



SISDOALLU / INNHOLD

ÁLGGAHUS – INNLEDNING	3
SUOPMANEROHUSAT	4
DIALEKTFORSKJELLENE	25
MUITALUSAT – FORTELLINGER	36
SÁTNELISTU – ORDLISTE	58



ÁLGGAHUS

Dán girjjis leat dieđut Porsáŋggu guovllu ja muđui Finnmárkku ja Davvi-Romssa mearraguovlluid suopmaniid birra. Ulbmil lea čilget sihke muhtun dehálaš suopmanerohusaid dán guovllus ja muhtun erohusaid siseatnan suopmaniid ektui.

Girji čilge vuđolaččat suopmandili Porsáŋgguvuona guovllus, muhto leat maid oalle ollu dieđut eará mearraguovlluid suopmaniid birra. Porsáŋggu dálá suopmanat sulastahttet siseatnansuopmaniid. Girjjis čilge mo boares mearrasámesuopman lea nuppástuvvan áiggi mielde.

Girjji álggus čilgejuvvo mii suopman lea ja man láhkai olbmot hállet eará láhkai. Dasto geahčadit suopmanmearkkaid mearragáttis Várjjagis Gáivuona rádjái. Mii geahčadit maiddái Kárásjoga suopmanmearkkaid, doppe lea siseatnansuopman mii lea oalle lahka Porsáŋggu suopmaniid. Girjjis lea maid okta oassi mas čilgejuvvo gosa dálá mearrasámesuopmanat gullet ja veaháš daid historjjálaš duogáža birra, ja okta oassi mas oaidnit maid sánit mitalit. Dasto leat vel mitalusat Billávuona-Rávttošnjárgga guovllus ja Breannjá-Keaissa guovllus ja loahpas sámi-dáru sátnelistu.

Girji heive buohkaide ja galggašii leat ávkin skuvllaide.

INNLEDNING

I denne boka opplyses om samiske dialekter ved Porsangerfjord og ellers ved kysten i Finnmark og Nord-Troms. Hensikten er både å forklare dialekt forskjellene i området og forskjeller i forhold til innlandets dialekter.

Boka fokuserer særlig på dialektene ved Porsangerfjord, men det er mye om hele det sjøsamiske dialektområdet. Dagens dialekt i Porsanger står nær innlandsdialektene, og boka vil forklare hvordan den gamle sjøsamedialekten har forandret seg gjennom tiden.

Boka gir først forklaring på hva det menes med dialekt forskjeller, og så ser vi på dialekt trekk ved kysten fra Varanger til Kåfjord/Lyngen. Det er også en sammenligning av Karasjok- og Porsangerdialektene, for de står nær hverandre. Boka har så en del der vi ser på historiske forhold ved sjøsamiske dialekter, og en del om dialektord. Så er her fortellinger fra Billefjord-Stabbursnes-området og Brenna-Kjæs og til slutt en samisk-norsk ordliste.

Boka passer til alle og er velegnet til skolebruk.



SUOPMANEROHUSAT

Mii lea suopman?

Sii geat hállet seamma giela áddehallet dábálaččat, muhto eai buohkat hála seamma láhkai ja nu leat erohusat olbmuid, bearrašiid ja guovlluid mielde. Suopman lea dalle go leat gielalaš erohusat mat juohkásit guovlluid mielde. Suopman lea geográfalaš ráddjejuvvon giellavariánta.

Suopmanerohusat leat čuožžilan go gielalaš nuppástusat eai leat viidánan miehtá guovllu ja nu leat gártan báikkálaš ráját. Dattege eai leat álo čielga suopmanráját, danin go suopmanis sáhttet leat ollu erohusat olbmuid mielde, bearrašiid mielde jnv. Suopmanat nuppástuvvet maiddái dađistaga.

Man vuodul earuhit suopmanrájaid

Suopmanerohusat leat máŋggaláganat. Sánit sáhttet leat sierralágánat, omd. Guovdageainnus lohket *hupmat* ja Nuorta-Finnmárkkus lohket *hállat*. Maiddái jienat sáhttet lea sierralágánat, omd. Jáhkovuonas dadjet *eanni* ja Porsáŋggus fas *eadni*. Sáhttet maid leat hápmeerohusat, omd. sierra gehčosat, nu go Guovdageainnus lohket *boadálin* ja Kárášjogas fas *boadášin*.

Dutkit leat dábálaččat deattuhan jietnaerohusaid ja hápmeerohusaid go leat klassifiseren suopmanrájaid, muhto sátnerájus leat maid suopmanerohusat maid sáhtáši dutkat. Dábálaš olbmot dihtet ahte leat suopmanerohusat, muhto sis eai leat seamma klassifiseren go dutkiin. Dábálaš olbmot klassifiserejit suopmanrájaid máŋgga láhkai, dan mielde maid sii deattuhit.

Muhtumin leat čielga erohusat suopmaniid gaskkas. Omd. mearragáttis Návuonas, Jáhkovuonas ja Várjjagis lea čielgasit oktasaš mearka, doppe lohket omd. *vuonna*, *liemma*, go siseatnamis lea: *vuotna*, *liepma*. Dán *jietnaterohusa* vuodul sáhtta dadjat ahte guovllus Várjjagis Návuona rádjái lea muhtunlágán oktasaš mearrasuopman, muhto Porsáŋgu gártá olggobeallái dán rájá go doppe lea nu mo siseatnamis *vuotna* ja *liepma*. Muhtumin fas eai leat nu čielga jietnaerohusat, omd. Porsáŋgu ja Kárášjoga suopmaniid gaskkas. Muhtun Porsáŋgu olbmot gal oaivvildit ahte sii hállet sullii seamma láhkái go Kárášjogas, muhto ahte omd. Várjjagis dan ektui lea áibbas sierra suopman. Lea maid čielggas ahte Porsáŋgu ja Guovdageainnu gaskkas lea stuorát erohus. Sátnerájus leat goit ollu čielga erohusat, omd.



lohket Guovdageainnus *mánnodat*, Porsáŋggus ja Kárášjogas fas *vuossárga*. Leat gal muhtun erohusat Kárášjoga ja Porsáŋggu gaskkas maid, omd. go Kárášjogas lohket *gievndi* ja Porsáŋggus *eappir* (go oaivvilda dan mainna čázi guoddá). Porsáŋggus leat muđui ollu boares mearrasámesánit, ja livččii danin vejolaš dadjat ahte Porsáŋggus dattege lea muhtunlágán “mearragiella”. Jietnaterohusaid hárrái leat maid muhtun erohusat omd. Kárášjoga ja Porsáŋggu gaskkas.

Mo merket suopmanerohusaid

Čállingiella lea ráhkaduvvon muhtun guovddáš suopmaniid vuodul, muhto ii vástit ollásit ovttage suopmanii, ja ii oktage hála juste nu mo čállojuvvo. Dat ii mearkkaš ahte olbmot hállet boastut, muhto buot suopmaniin leat sierra erohusat ja vuogádagat mat eai boađe ovdan čállingielas.

Diedalaš suopmangovvadásain adnojuvvojit dárkilis merkenvuogit (fonologalaš ja fonetihkalaš) vai iešguđet suopmana sierra jietnadagat oidnojit čielgasit. Dán girjjis adnojuvvo eanaš áibbas álkes dahje kroava merkenvuohki mainna sáhtta geažidit dehálamos erohusaid. Suopmanerohusaid sáhtta de merket jos heiveha čállingiela ja merke sullii nu mo daddjo. Omd. muhtun suopmaniin jietnaduvvo *oa* dego livččii *uo*, ja de sáhtta merket omd. *guohti*, *buohtit* (čállingillii *goahti*, *boahtit*). Ii sáhte dattege buot suopmanerohusaid merket dábálaš čállingiela heivehemiin.

Davvisámegiela váldosuopmanjuohku

Oktiibuot leat 9 sierra sámegiela: darjjesámegiella, gielddasámegiella, nuortalašsámegiella, anárašsámegiella, davvisámegiella, julevsámegiella, bihtánsámegiella, ubmisámegiella ja máttasámegiella. Finnmárkku ja Romssa guovlluid suopmanat gullet davvisámegillii, muhto Nuorta-Finnmárkkus leat maidái nuortalaččat orron doložis.

Davvisámegiel hállit áddehallet ja sis leat oktasaš čállingiella. Davvesámegiela sáhtta dasto juohkit vuollesuopmaniidda. Boares gálduin daddjo ahte mearrasámit ja badjesámit davvin eai hála seamma suopmana. Knud Leem namaha omd 1700-logus ahte Porsáŋggu mearrasámit eai hállan seamma suopmana go badjesámit. Sammallahti (*The Saami Languages*) juohká dálá davvisámegiela golmma váldosuopmanii: mearrasámegillii, Finnmárku-sámegillii ja Durdnossámegillii.



Durdnossámegiella hálljuvvo Ofuohtas Ivgu ja Ráissa rádjai ja Suoma bealde oarjjit Eanodagas ja Ruotas Gällivare davve-nuortta oasis. Mearrasámegiella hálljuvvo Návuonas ja Finnmárkku rittus earret Porsáŋggu guovllus. Finnmárku-sámegiella hálljuvvo Finnmárkku siseatnamis ja Porsáŋgguvuona guovllus, Suoma bealde Ohcejogas, nuorttit Eanodagas ja davimus Soađegilis.

Davvisámegiela váldosuopmanjoavkkut:

Mearrasámegiella	Mearragáttis Várjjagis, Lágesvuonas, Jáhkovuonas oarjjás Návuona rádjái
Finnmárku-sámegiella	Norggas: Finnmárkku siseatnamis ja Porsáŋggus. Suomas: Ohcejogas, nuorttit Enodagas ja davimus oasis Soađegilis.
Durdnossámegiella	Norggas: Ofuohta, Oarje-Romsa, Báhcavuotna, Ivgu, Gáivuotna, Ráisa. Ruotas: Gällivare davvinuorta oasis. Suomas: oarjjit Enodagas

Durdnossámegiela lea e.e. lokatiivageažus *-n* čállingiela *-s* sajis, omd. lokatiivahápmi *gielas* daddjo *gielan*. Mearrasámegiela leat jietnadagat *mm, nn, ŋŋ, nnj* buot dáhpáhusain go siseatnamis lea *bm, dn, gŋ, dnj*, omd. *eadni, vuotna* jietnaduvvo *eanni, vuonna* mearrasámesuopmanii. Sihke Finnmárku-sámegiela ja Durdnossámegiela leat siseatnanmearkkat, nu go *eadni, vuotna*.

Finnmárku-sámegiela sáhtta juohkit guovtti oassái, Nuorta-Finnmárkku suopmanii ja Oarje-Finnmárkku suopmanii. Erohusat nuortasuopmaniid ja oarjesuopmaniid gaskkas gusket dávjá maiddá mearrasámesuopmaniida. Okta erohus nuortasuopmaniid ja oarjesuopmaniid gaskkas lea ahte nuortabealde jietnaduvvo čállingiela *b* vokálaid gaskkas *v*. Maiddá *g* lea “dipman” vokálaid gaskkas ja jietnaduvvo sullii *γ* dahje *j* dahje *v*, dahje dat jávká. Jietna *γ* lea dego dipma *g* (ng. velára spiránta). Jos dat jávká ollásit sáhtta merket čuoggáin (.).

Ovdamearkkat *rievan* ja *lo.an* (Oarje-Finnmárkkus lea nu go čállingiela: *rievan* ja *logan*).



Mearraguovllu suopmanat

Dás čájehuvvojit vuosttažettiin muhtun mearraguovllu suopmanat. Boares mearrasámesuopmanat leat seaillohuvvon buoremusat omd. Várjjagis, Olggut Lágesvuonas, Jáhkovuonas ja Návuonas. Gáivuona suopman gullá siseatnansuopmaniida (durdnossámegeiella joavku), vaikko Gáivuonas leat muhtun sierra mearkkat mat eai gávdno siseatnan suopmaniin. Dasto čilgejuvvo Muotkki suopman (Muosáid gieiddas) mii maid orru leamen siseatnansuopman mii fas gullá Nuorta-Finnmárkku suopmanii (Finnmárku-sámegeiella joavkkus). Dasto čilgen Porsáנגgguvuona guovllu dili, gos orrot leamen 3 báikkálaš vuollesuopmana: Billávuona-Rávttošnjárgga guovllus, Smiervuona guovllus ja Breannjá guovllus. Porsáנגgus lea siseatnansuopman vaikko lea mearragáttis, ja dat sáhtta biddjot Finnmárku-sámegeiella jovkui ja Nuorta-Finnmárkku vuollesuopmanjovkui. Mii buohtastahttit dan maiddái Kárášjoga suopmaniin mii maid gullá Nuorta-Finnmárkku vuollesuopmanjovkui. Dáin suopmaniin leat ollu oktasaš mearkkat, vaikko Porsáנגgus leat muhtun sierra suopmanmearkkat.

Várjjat

Várjjagis leat mearrasámi jienat *mm*, *nn*, *ηη*, *nnj* buot dáhpáhusain go siseatnamis lea *bm*, *dn*, *gn*, *dnj* jna, omd. sánit *vuotna* ja *jiekŋa* jietnaduvvojit *vuonna* ja *jieŋŋa* mearrasámesuopmanii. Čállingiella –*dj*- jietnaduvvo (goit Unjárgga guovllus) –*jj*- (omd. *vuojjat* mii čállingielas lea *vuodjat*).

Čállingiella *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* jietnaduvvojit Várjjagis nu go eanaš dálá mearrasámesuopmaniin sullii *vt*, *vs*, *vš*, *vc*, *vč*, omd. *ovta*, *ávšu*, *govčak* (čállingillii *okta*, *ákšu*, *gokčat*).

Čállingiella *z* ja *ž* jietnaduvvojit *s* ja *š* vokálaid gaskkas, omd. *bášii* ja *čieša* (čállingielas *bážii* ja *čieža*). Dát mearka ii gávdno siseatnansuopmaniin ja orru leamen mearrasámemearka, vaikko dat ii gávdno oarjjimus mearrasuopmaniin.

Čállingiella molsašumit *bb:pp*, *dd:tt*, *gg:kk*, vástidit Várjjagis guhkkodatmolsašumiide: *b'b:bb*, *d'd:dd*, *g'g:gg*, omd: *luod'da: luodda*, *bieg'ga:biegga* (*b'b* lea guhkit go *bb* jna.). Čállingielas *luodda:luotta*, *biegga:biekka*. Dát mearka gávdno muhtun mearrasámesuopmaniin, nu go Lágesvuonas ja Jáhkovuonas, muhto ii oarjjimus mearrasámesuopmaniin.



Go čállingiela *b* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo *v* omd. *rievan* (čállingielas *rieban*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin (siseatnansuopmaniin) ja buot mearrasámesuopmaniin.

Go *g* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo sullii *y* dahje dat jávká ja merkejuvvo čuoggáin (*.*), omd. *lo.an* (čállingielas *logan*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin muhto ii oarjjimus mearrasámesuopmaniin.

Go *oa* lea sáni álggus orru Várjjagis leamen nu mo siseatnamis ja čállingielas, omd *oaggut* ja *oahtta*, hárve nu go muhtun mearrasámesuopmaniin lea dábálaš: *voa-*, omd. *voaggut*, *voahtta* (čállingielas *oaggut* ja *oahtta*).

Várjjagis leat maid muhtun mearkkat mat orrot gullamin nuorttamus suopmaniidda ja mat eai gávdno oarjin. Jietnadat *uo* jietnaduvvo *ue* go nuppi stávvalis lea *i* (Várjjagis guhkes *e*). Omd. *guolli* jietnaduvvo sullii *guelli* (dárkilis čállimiin /*guellee*/). Jienat *oa* ja *ea* jietnaduvvojit *ue* ja *ie* seamma dáhpáhusain, *goaski* ja *veahkki* jietnaduvvojit sullii *gueski* ja *viehkki*.

Várjjat guovllus lea čállingiela *a* sajis molsašupmi *a* ja *e* gaskkas, dan mielde makkár vokála lea mañit stávvalis. Omd. *mannat*, muhto *mun mennen* jietnaduvvo *e:iin* (čállingielas *mun mannen*) danin go mañit stávvalis lea *e*. Seamma láchkai: *mun dajan*, muhto *son dejjá* go mañit stávvalis lea *á* (čállingielas *mun dajan*, *son dadjá*). Bázahusat dán molsašumis oidnojit maid Deanuleagis ja Lágesvuonas.

Dorskevuotna, olggut Lágesvuonas

Dorskevuona guovllus (ja muhtun muddui maid siskkit Lágesvuonas) leat mearrasámi jienat *mm*, *nn*, *ŋŋ*, *nnj* buot dáhpáhusain go siseatnamis lea *bm*, *dn*, *gŋ*, *dnj*, omd. *vuotna* ja *jiekŋa* jietnaduvvo *vuonna* ja *jieŋŋa* mearrasámesuopmanis.

Muhto jietnadat *dj* lea dál nu mo siseatnamis ja čállingielas, omd. *vuodjat*, *áddjá*. Qvigstad lea 1900-logus merken mearrasámemarkkain *jj* Dorskevuonas, omd. lea sátni *sadji* čállon *sajje*. Jienat *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* gal jietnaduvvojit dál nu mo čállingielas, omd. sánis *okta*. Álgogeahčen 1900-logu orui Lágesvuonas leamen nu mo eará mearrasámegielain *vt*, *vs*, *vš*, *vc*, *vč*, Qvigstad dieđuid mielde.



Čállingiela dássemolsašumit *bb:pp, dd:tt, gg:kk*, vástidit Dorskevuonas nu go muhtun mearrasámesuopmaniin Várjjagis (ja Jáhkovuonas) guhkkodatmolsašumiide: *b'b:bb, d'd:dd, g'g:gg*, omd.: *luod'da: luodda, biegg'ga:biegga* (*b'b* lea guhkit go *bb* jna). Čállingielas *luodda:luotta, bieggga:biekka*.

Go čállingiela *b* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo *v*, omd. *rievan* (čállingielas *rieban*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin (siseatnansuopmaniin) ja buot mearrasámesuopmaniin.

Go *g* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo sullii *y* dahje dat jávká ja merkejuvvo čuoggáin (*.*), omd. *lo.an* (čállingielas *logan*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin muhto ii oarjjimus mearrasámesuopmaniin.

Go *oa* lea sáni álggus jietnaduvvo *voa-*, omd. *voaggut, voahtta* (čállingielas *oaggut* ja *oahtta*). Dát mearka lea dábálaš buot mearrasámesuopmaniin, ja maiddái Porsáŋggus ja Muosáin, muhto várra ii Várjjagis. Dábálaččat eai loga Lágesvuona *vo-* go diftonga njuolgá, ovttaskas olbmui lea dattege gullon omd. *voidnen* (*oidnen* sajis), muhto orru leamen hárve.

Jietnadat *uo* jietnaduvvo sullii nu mo Várjjagis *ue* go nuppi stávvalis lea *i, e* dahje *á*. Omd. *guolli, vuolás* jietnaduvvo sullii *guelli, vuelás*.

Jienat *oa* ja *ea* jietnaduvvojit *ua* ja *ia* dihto dáhpáhusain, omd. *oahpan* ja *eallu* jietnaduvvojit sullii *vuahpan* ja *iallu*. Dát mearka gávdno maid muhtun Nuorta-Finnmárkku siseatnansuopmaniin.

Muhtun eaŋkilsániin lea čállingiela *a* sajis *e*. Omd. *dalle, baste* jietnaduvvojit sullii *delle, beste*, muhto sániin ii *bastte, gahčče* gal jietnaduvvo *a*: iin nu mo čállingielas. Dát muittuha Várjjat suopmana *a-e* molsašumiide, mii maiddái leamaš muhtun siseatnansuopmaniin Nuorta-Finnmárkkus.

Jáhkovuotna

Jáhkovuonas leat mearrasámi jienat *mm, nn, ŋŋ, nnj* buot dáhpáhusain go siseatnamis lea *bm, dn, gn, dnj*, omd. *vuotna* ja *jiekŋa* jietnaduvvo *vuonna* ja *jieŋŋa* mearrasámesuopmaniin.



Čállingiela –*dj*- jietnaduvvo Jáhkovuonas dábálaččat nu mo siseatnamis, omd. *vuodjat*, muhto Riehpovuonas ja muhtun Jáhkovuonolbmui lea mearrasámemearka –*jj*- (omd. *vuojjat* mii čállingielas lea *vuodjat*).

Čállingiela *kt, ks, kš, kc, kč* jietnaduvvojit nu go eanaš mearrasámesuopmaniin sullii *vt, vs, vš, vc, vč*, omd. *ovta, ávšu, govčat* (čállingillii *okta, ákšu, gokčat*).

Jáhkovuonas eai leat čállingiela dássemolsašumit *bb:pp, dd:tt, gg:kk*, muhto guhkkodatmolsašumit daid sajis sullii seamma láhkai go muhtun mearrasámesuopmaniin (Várjjagis ja Lágesvuonas): *b'b:bb, d'd:dd, g'g:gg*, omd.: *luod'da: luodda, biegg'ga:biegga* (čállingielas *luodda:luotta, biegg'a:biekka*). Dihto dáhpáhusain ii leat molsašupmi Jáhkovuonas oppanassii, omd.: *lod'di, lod'dit* (čállingielas *loddi, lottit*).

Go *oa* lea sáni álggus jietnaduvvo *voa-*, omd. *voaggut, voahtta* (čállingielas *oaggut* ja *oahtta*). Dát mearka lea dábálaš eanaš mearrasámesuopmaniin, ja maiddái Porsáנגgus ja Muosáin, muhto várra ii Várjjagis.

Go čállingiela *b* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo *v*, omd. *rievan* (čállingielas *rieban*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin (siseatnansuopmaniin) ja buot mearrasámesuopmaniin.

Go *g* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo sullii *γ* dahje dat jávká ja merkejuvvo čuoggáin (*.*), omd. *lo.an* (čállingielas *logan*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin muhto ii oarjjimus mearrasámesuopmaniin.

Muhtun eaŋkilsánit main lea *g*- álggus jietnaduvvojit *k*: iin, omd. *kuohca* (čállingielas *guohca*). Dát lea dábálaš Kárášjogas ja Porsáנגguvuonas oarjjás Jáhkovuona rádjái.

Návuotna

Návuonas leat mearrasámi jienat *mm, nn, nnj* buot dáhpáhusain go siseatnamis lea *bm, dn, dnj* jna, omd. *vuotna* jietnaduvvo *vuonna* mearrasámesuopmanii.



Čállingiela *-dj-* jietnaduvvo nu go eanaš mearrasámegeielain *-jj-* (omd. *vuojjat* mii čállingielas lea *vuodjat*).

Muhto jienat *kt, ks, kš, kc, kč* gal jietnaduvvojit dál nu mo siseatnamis ja čállingielas, omd. sánis *okta*.

Go čállingiela *b* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo *v*, omd. *rievan* (čállingielas *rieban*). Dát mearka lea buot mearrasámesuopmaniin ja Nuorta-Finnmárkku suopmaniin.

Go *g* lea vokálaid gaskkas de gal jietnaduvvo nu go čállingielas ja Oarje-Finnmárkku siseatnansuopmaniin, omd. sánis *logi*.

Go *oa* lea sáni álggus jietnaduvvo nu go eanaš mearrasámesuopmaniin *voa-*, omd. *voaggut* (čállingielas *oaggut*). Dát mearka lea dábálaš buot mearrasámesuopmaniin, ja maiddái Porsáŋggus ja Muosáin, muhto várra ii Várjjagis.

Čállingiela *đ* jietnaduvvo *r*, omd. *rárri* (čállingielas *ráđđi*).

Muhtun eaŋkilsániin lea čállingiela *š* sajis *č*, omd. dadjet *čaddat* (čállingielas *šaddat*). Dát mearka lea maiddái Gáivuonas.

Návuonas ja Gáivuonas leat vearbahámit nu go: *mii oruin, mii gulaim* (čállingielas *oruimet, gulaimet*). Dákkár hámit orrot leamen muhtunlágán mearrasámemearkkat, vaikko eai gávdno buot mearrasámesuopmaniin.

Gáivuotna

Gáivuonas leat siseatnan jienat *bm, dn, gŋ, dnj* ja *pm, tn, kŋ, tnj* dalle go mearrasámis lea *mm, nn, ŋŋ, nnj*, omd. Gáivuonas lohket: *vuotna*. Maiddái jienat *kt, ks, kš, kc, kč* jietnaduvvojit nu mo čállingielas.

Go čállingiela *b* ja *g* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo nu mo čállingielas ja Oarje-Finnmárkku siseatnamis.



Gáivuonas lea lokatiiva –*n* mii lea dábálaš Durdnossámegiela, omd. *gieđan*, muhto Gáivuonas gullo maid lokatiiva –*s* muhtumin dego čállingielas (*gieđas*).

Diftoŋga *oa* ii njuolgga dego čállingielas (omd. *bohte*), muhto jietnaduvvo *buohte* dahje *buhte*.

Gáivuona suopmanis eai leat dakkár dehálaš mearrasámemearkkat mat leat dábálaččat buot mearrasámesuopmaniin, ja Gáivuotna orru de eanet gullamin Durdnossámegillii. Maiddái *oa* sáni álggus ii jietnaduvvo nugo mearragáttis davvin, muhto nu go čállingielas, omd. *oaggut* ja *oahttu*).

Muhto Gáivuonas leat gal muhtun báikkálaš mearkkat mat leat mearragáttis. Návuonas ja Gáivuonas leat vearahámit nu go: *mii oruin*, *mii gulaim* (čállingielas *oruimet*, *gulaimet*). Dakkár hámit orrot leamen muhtunlágán mearrasámemearkkat, vaikko eai gávdno buot mearrasámesuopmaniin.

Muđui lea seamma láhkai nu go Návuonas ahte muhtin eaŋkilsániin lea čállingiela *š* sajis *č*, omd. dadjet *čaddat* (čállingielas *šaddat*).

Sátneráju hárrái lea gal vejolaš ahte Gáivuotna gullá “mearragillii” maid. Muhtun boares mearraguovlluid sánit orrot goit leamen dovdosat dáppe, omd. *beavža*, mii lea almmi guovllu ja biekká namahus. Sátne *beavža* lea dovddus mearragáttis Ivgus davás, maiddái Porsáŋggus ja Deanuleagis Nuorta-Finmmárkkku, ja leamaš dovddus Oarje-Romssa-guovllus maid.

Muotki, Muosát giella

Muotkki guovllus lea earenoamáš suopman. Dáppe leat siseatnan jienat *bm*, *dn*, *gn*, *dnj* dalle go mearrasámis leat *mm*, *nn*, *nnj*, omd.: *vuotna* ja *jiekŋa*. Čállingiela –*dj*- jietnaduvvo maiddái nu mo siseatnamis, omd. *vuodjat*. Danin sáhtta dadjat ahte dat lea dál siseatnansuopman. Dat orru de leamen Nuorta-Finmmárkkku siseatnansuopman, vaikko Muosáin leat muhtun mearrasámemearkkat maid.



Čállingiela *kt, ks, kš, kc, kč* jietnaduvvojit fas sullii nu mo eanaš mearrasámesuopmaniin *vt, vs, vš, vc, vč*, omd. *ovta, ávšu, govčat* (čállingillii *okta, ákšu, gokčat*). Dát mearka orui leamen 1700-logu guovllu badjesámiid suopmanis maid.

Go *oa* lea sáni álggus jietnaduvvo *voa-*, omd. *voaggut, voahтта* (čállingielas *oaggut* ja *oahtta*). Dát mearka lea dábálaš eanaš mearrasámesuopmaniin, ja maiddái Porsáŋggus, muhto várra ii Várjjagis.

Go čállingiela *b* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo *v*, omd. *rievan* (čállingielas *rieban*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin (siseatnansuopmaniin) ja buot mearrasámesuopmaniin.

Go *g* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo sullii *γ* dahje dat jávká ja merkejuvvo čuoggáin (*.*), omd. *lo.an* (čállingielas *logan*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin muhto ii oarjjimus mearrasámesuopmaniin.

Čállingiela *e* jietnadeapmi lea earenoamáš. Dat jietnaduvvo *i* vuosttaš stávvalis, omd. *elle, gessen, deike* jietnaduvvojit *ille, gissen, dika*. Muhtun loatnasániin lea gal *e* nu go čállingielas, omd. *merkii*.

Jietna *ea* jietnaduvvo *ie* go nuppi stávvalis lea *i*, omd. *veahkki* jietnaduvvo sullii *viehkki*. Dát lea sullii nu mo Várjjagis ja Lágesvuonas.

Muhtun eaŋkilsánit main lea *g-* álggus jietnaduvvojit *k:* iin, omd. *kuohca* (čállingielas *guohca*). Dát lea dábálaš Kárášjogas ja Porsáŋgguvuonas oarjjás Jáhkovuona rádjái.

Breannjá

Breannjá suopman lea Breannjá-Keaissa guovllus (“beavžžabealde”) Breannjá suopmanis leat ollu siseatnanmearkkat nu go: *bm, dn, gŋ, dnj* ja *pm, tn, kŋ, tnj* dalle go mearrasámis leat *mm, nn, ŋŋ, nnj*, (omd.: *vuotna* ja *jiekŋa*) ja sáhtta danin biddjot Nuorta-Finnmárkku suopmanjovkui.



Breannjás jietnaduvvojit jienat *ea, oa, uo, ie* dábálaččat sullii nu mo čállojuvvojit, ja dákko dat ii sulastahte omd. Kárášjoga ja Billávuona suopmaniid.

Čállingiela *vtt, itt, ikk* jietnaduvvojit Breannjás measta dego livčče *vdd, idd, igg* ja dát hámit leat várra suddan oktii dahje erohus sáhtášii leat guhkkodagas. Lea goit váttis gullat erohusa omd. *vtt* ja *vdd* gaskkas. Omd. čállingiela *gávttit, ruittut, áittit, ovttas, čuoikkat* jietnaduvvojit measta dego *gávddit, ruiddut, áiddit, ovddas, čuoiggat*.

Jienat *kt, ks, kš, kc, kč* jietnaduvvojit dál nu mo čállingielas, omd. sánis *okta*. (1700-logus orui leamen Porsáŋggu badjeolbmuid gielas *vt, vs, vš, vc, vč*, nu go oidno Leem girjjiin).

Muđuid leat ollu seamma mearkkat go muđui Porsáŋggus, Smiervuona ja Billávuona guovlluin. Go *oa* lea sáni álggus jietnaduvvo *voa-*, omd. *voaggut, voahtta* (čállingielas *oaggut* ja *oahtta*). Dát mearka lea dábálaš eanaš mearrasámesuopmaniin, ja maiddái Muosáin, muhto várra ii Várjjagis.

Go čállingiela *b* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo *v*, omd. *rievan* (čállingielas *rieбан*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin (siseatnansuopmaniin) ja buot mearrasámesuopmaniin.

Go *g* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo sullii *γ* dahje dat jávká ja merkejuvvo čuoggáin (*.*), omd. *lo.an* (čállingielas *logan*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin muhto ii oarjjimus mearrasámesuopmaniin.

Muhtun eaŋkilsánit main lea *g-* álggus jietnaduvvojit *k*:iin, omd. *kuohca* (čállingielas *guohca*). Dát lea dábálaš Kárášjogas ja Porsáŋgguvuonas oarjjás Jáhkovuona rádjái.

Smiervuotna

Smiervuona suopman lea Smiervuona guovllus (ja Leaibevuonas gos muđui orro ollu Davvi-Tromssa olbmot (“orežat”). Smiervuona suopmanis leat ollu siseatnanmearkkat nu go: *bm, dn, gŋ, dnj* ja *pm, tn, kŋ, tnj* dalle go mearrasámis leat *mm, nn, ŋŋ, nnj*, omd.: *vuotna* ja *jiekŋa*. Smiervuona suopman sáhttá biddjot Nuorta-Finnmárkku suopmanjovkui.



Smiervuona suopman sulastahtá muhtun muddui eará Porsáŋgu suopmaniid. Smiervuona ja Kárášjoga suopmaniin leat maid muhtun oktasaš mearkkat. Jietnadagat *oa* ja *ea* jietnaduvvojit sullii nu mo Kárášjogas ja Billávuonas dan láhkai ahte dihto dáhpáhusain jietnaduvvojit *ua* ja *ia* (nuorat olbmui *uo* ja *ie*), omd. *oahpan* ja *eallu* jietnaduvvojit sullii *vuahpan* ja *iallu*.

Muđuid leat ollu seamma mearkkat go muđui Porsáŋgus, Breannjá ja Billávuona guovlluin. Go *oa* lea sáni álggus jietnaduvvo *voa-*, omd. *voaggut*, *voahhta* (čállingielas *oaggut* ja *oahhta*). Dát mearka lea dábálaš eanaš mearrasámesuopmaniin, ja maiddá Muosáin, muhto várra ii Várjjagis.

Jienat *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* jietnaduvvojit dál nu mo čállingielas, omd sánis *okta*. (1700-logus orui leamen Porsáŋgu badjeolbmuid gielas *vt*, *vs*, *vš*, *vc*, *vč*, nu go oidno Leem girjjiin).

Go čállingela *b* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo *v*, omd. *rievan* (čállingielas *rieбан*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin (siseatnansuopmaniin) ja buot mearrasámesuopmaniin.

Go *g* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo sullii *γ* dahje dat jávká ja merkejuvvo čuoggáin (*.*), omd. *lo.an* (čállingielas *lo.an*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin muhto ii oarjjimus mearrasámesuopmaniin.

Muhtun eaŋkilsánit main lea *g-* álggus jietnaduvvojit *k:* iin, omd. *kuohca* (čállingielas *guohca*). Dát lea dábálaš Kárášjogas ja Porsáŋgguvuonas oarjjás Jáhkovuona rádjái.

Billávuotna

Dát suopman lea Rávttošnjárgga - Billávuona guovllus ja orru leamen sullii seamma suopman maid davás Čuđegietti rádjái. Billávuona suopmanis leat ollu siseatnanmearkkat nu go: *bm*, *dn*, *gn*, *dnj* ja *pm*, *tn*, *kn*, *tnj* dalle go mearrasámis lea *mm*, *nn*, *gn*, *nnj*, omd.: *vuotna* ja *jiekŋa*. Billávuona suopman sáhtá biddjot Nuorta-Finnmárkku suopmanjovkui.

Billávuona suopman sulastahtá muhtun muddui eará Porsáŋgu suopmaniid. Billávuona ja Kárášjoga suopmaniin leat maid olu oktasaš mearkkat.



Jietnadagat *oa* ja *ea* jietnaduvvojit sullii nu mo Kárášjogas ja Smiervuonas dan láhkai ahte dihto dáhpáhusain jietnaduvvojit *ua* ja *ia* (nuorat olbmui *uo* ja *ie*), omd. *oahpan* ja *eallu* jietnaduvvojit sullii *vuahpan* ja *iallu*.

Jietnadat *ie* jietnaduvvo nu go Kárášjogas *e* dihto dáhpáhusain, omd. *begga*, *dieđe* (čállingielas *biegga*, *dieđe*).

Jietnadat *uo* lea earenoamáš veasttabealde Porsánjgu, go leat molsašumit olbmuid ja guovllu mielde:

- Billávuotna 1: *uo* jietnaduvvo álo nu mo čállingielas.
- Billávuotna 2: nu mo Kárášjogas: sii jietnadit *ue* dihto dáhpáhusain, omd. *ue* sániin *vuesšat*, *vuerdit*, *vuelgge*, muhto *uo* sániin *vuoššan*, *vuordán*, *vuolggán*. (Čállingielas *vuoššat*, *vuordit*, *vuolgge*, *vuoššan*, *vuordán*, *vuolggán*).
- Billávuotna 3 (Rávttošnjárggas ja muhtun Billávuonolbmui): Dalle go Kárášjogas ja Billávuotna 2 jietnadit *ue* jietnaduvvo Billávuotna 3 sullii *oa*, omd. *voaššat*, *voardit*, *voalgge*.

Muđuid leat ollu seamma mearkkat go muđui Porsánjgu, Breannjá ja Smiervuona guovlluin. Go *oa* lea sáni álggus jietnaduvvo *voa-*, omd. *voaggut*, *voahтта* (čállingielas *oaggut* ja *oahтта*). Dát mearka lea dábálaš eanaš mearrasámesuopmaniin, ja maiddá Muosáin, muhto varra ii Várjjagis.

Jienat *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* jietnaduvvojit dál nu mo čállingielas, omd. sánis *okta*. 1700-logus orui leamen Porsánjgu badjeolbmuid gielas *vt*, *vs*, *vš*, *vc*, *vč*, nu go oidno Leem girjjiin. Go čállingiela *b* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo *v*, omd. *rievan* (čállingielas *rieban*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin (siseatnansuopmaniin) ja buot mearrasámesuopmaniin.

Go *g* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo sullii *y* dahje dat jávká ja merkejuvvo čuoggáin (*.*), omd. *lo.an* (čállingielas *logan*). Dát mearka gávdno Nuorta-Finnmárkku suopmaniin muhto ii oarjjimus mearrasámesuopmaniin.

Muhtun eankilsánit main lea *g-* álggus jietnaduvvojit *k:* iin, omd. *kuohca* (čállingielas *guohca*). Dát lea dábálaš Kárášjogas ja Porsánjguvuonas oarjjás Jáhkovuona rádjái.



Kárášjohka

Kárášjoga suopman lea siseatnansuopman mii sulastahtta Porsáŋggu suopmaniid, muhto leat olu erohusat maiddái.

Kárášjogas leat siseatnan jienat *bm, dn, gŋ, dnj* ja *pm, tn, kŋ, tnj* dalle go mearrasámis lea *mm, nn, ŋŋ, nnj*, omd. Kárášjogas: *vuotna* ja *jiekŋa* nu mo čállingielas.

Jienat *kt, ks, kš, kc, kč* jietnaduvvojit dál nu mo čállingielas, omd. sánis *okta*. 1700-logus orui leamen Porsáŋggu badjeolbmuid gielas (ja várra Kárášjoga guovllus maid) *vt, vs, vš, vc, vč*, nu go oidno Leem girjjiin.

Go čállingiela *b* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo *v*. Go *g* lea vokálaid gaskkas jietnaduvvo sullii *y* dahje dat jávká ja merkejuvvo čuoggáin (*.*), omd. *rievan* ja *lo.an* (čállingielas *rieban* ja *logan*).

Jietnadat *uo* jietnaduvvo *ue* dihto dáhpáhusain. Omd. lea *ue* sániin *vuoššat, vuerdit, vuelgge* muhto *uo* sániin *vuoššan, vuordán, vuolggán*. (Čállingielas *vuoššat, vuordit, vuolgge, vuoššan, vuordán, vuolggán*).

Jienat *oa* ja *ea* jietnaduvvojit *uo* ja *ie* (boarráset olbmuin *ua* ja *ia*) dihto dáhpáhusain, *oahpan* ja *eallu* jietnaduvvojit sullii *uohpan* ja *iellu*. Sullii seammá láhkai Billávuonas ja Smiervuonas.

Jietnadat *ie* jietnaduvvo *e* dihto dáhpáhusain, omd. *begga, dieđe* (čállingielas *biegga, dieđe*). Nu lea Billávuona guovllus maiddái.

Muhtun eaŋkilsánit main lea *g*- álggus jietnaduvvojit *k*: iin, omd. *kuohca* (čállingielas *guohca*). Dát lea dábálaš Kárášjogas ja Porsáŋgguvuonas oarjjás Jáhkovuona rádjái.



Mearraguovllu suopmanat historjjálaččat.

Davvi-Romssa ja Finnmárkku mearragáttiin leat muhtun oktasaš mearkkat nu gohčoduvvon mearrasámesuopmaniin. Dála suopmanniin eai leat nu ollu oktasaš mearkkat nu go oidno dán girjjis, dan sivas go siseatnansuopmanat áiggi mielde leat váikkuhan. Mis eai leat dieđusge dárkilis dieđut boares suopmandili birra, muhto Leem gii lei mišuneara Porsáŋggus namaha ovdamearkkaid Porsáŋgu guovllu mearrasámisuopmanis: *mon leshkim, mon mushtam, shiöve, mon saiman, Immel* (dálá čállingielas: *mun leiken, mun muittán, šiega, mun cápmán/cámán, Ipmil*).

Porsáŋgu dálá suopmana sáhtta gohčodit siseatnansuopmanin go eai leat čielga mearrasámemearkkat. Muhto nu gohčoduvvon mearrasámesuopmaniin lea okta čielga mearka, nammalassii jienat *mm, nn, ŋŋ, nnj*. Dát mearka leamaš dattege ovdal vuodđosámegiela ja danin buot suopmaniin. Muđui leat unnán mearkkat mat gávdnojit buot mearrasámesuopmaniin, muhto muhtun mearkkat leamaš várra ovdal buot mearrasámesuopmaniin. Jietnadeapmi sániin *ávšu, ovta* (čállingielas *ákšu, okta*) lea ain dábálaš Várjjagis, Jáhkovuonas ja Álaheivuonas (ja maiddái Muosáid gielddas). Jietnadeapmi *ájjá, sajji* (čállingielas *áddjá, sadji*) gullo otne Várjjagis, ja Jáhkovuonas oarjjás. Várjjagis ja nuorttamus mearrasámesuopmaniin leat muhtun oktasaš mearkkat, omd. *bb, dd, gg* guhkodatmolsašumit (*bieg'ga:biegga*, čállingielas *biegga:biekka*). Jietnadeapmi *voa-* sáni álggus, omd. *voabbá* (čállingielas *oabbá*) lea dábálaš Lágessvuonas gitta Návuona rádjái, maiddái Porsáŋgu suopmaniin.

Jietnadeapmi sániin *rievan, doavun* (čállingielas *rieban, doabun*) lea dábálaš buot mearrasámesuopmaniin, muhto maiddái buot Nuorta-Finnmárkku (siseatnan) suopmaniin.

Oktasaš mearrasámemearkkat gávdnojit oarjjás Návuona rádjái, ja gávdnojedje maid nu gohčoduvvon Gállafirdda suopmanis Davvi-Romssas. Gáivuonas lea siseatnansuopman mii sáhtta biddjot Duortnosámegiela suopmanjovkui. Dattege leat Gáivuonas ollu mearkkat mat gávdnojit dušše mearragáttis, omd. Gáivuonas ja Návuonas lohket *čaddat* (čállingielas *šaddat*). Gáivuona vearbahápmi mii *gulain* (čállingielas mii *gulaimet*) soaitá leamaš buot mearrasámesuopmaniin davvelis.



Leem ovdamearka *leshkin* (čállingielas *leiken*) ii gávdno dálá mearrasámesuopmaniin, muhto nu gohčoduvvon nuortasámegielain, omd. nuortalašsámegielas ja anárašsámegielas. Lea jáhkehahtti ahte mearrasámegiella ovdal lea sulastahttán nuortasámegielaide.

Manne leat mearrasámesuopmanat nu ollu nuppástuvvan 1700-jagiid rájes? Dál lea báhcán measta dušše okta čielga mearka buot mearrasámesuopmaniin, *mm*, *nn*, *nnj*, *nnj*. Ja manne son lea dát mearrasámemearka jávkan ollásit Porsáŋggus? Mii lea earenoamáš Porsáŋggus?

Okta dehálaš sivva lea go eanet siseatnanolbmot leat johtigoahtán mearragáddái bohccuideasetguin. Siseatnansuopman lea báidnán mearraguovllusuopmaniid. Birrasiid 1700 lea boazodoalu hommá nuppástuvvan sakka ja dagahan ahte siseatnansápmelaččat leat eanet ja eanet johtán mearragáttiide. Dát mielddisbuvttii dieđusge eanet suopmankontávta.

Porsáŋggus lea várra siseatnansuopman báidnán juo 1700-logus. Anke eai gávdnon dat boares mearkkat maid Leem lei namahan dalle go Wiklund finai Porsáŋggus 1893: s. Dálá Porsáŋggus suopmanat sulastahttet Kárášjoga suopmana, ja gullet Nuorta-Finnmárkku (siseatnan) suopmanii. Dattege leat erohusat, Porsáŋggus lohket omd. *voahhta*, *voabbá*, *voaidnit*, ja dát *voa*-mearka gávdno dál mearragáttiin Návuonas davás (nuorttas), muhto ii oro leamen dábálaš Várjjagis. Ja sátnerájus leat báhcán ollu mearrasámesámit maiddái Porsáŋggus.

Jos galgat geahččalit čilget manne čielga mearrasámemearkkat jávke aiddo Porsáŋggus, muhto seailuhuvvojedje buorebut omd. Fálesnuoris ja Lágesvuonas, lea beroštahtti geahččat mo boazudoallu lea doaibman dán guovllus.

Birrasiid 1680 bohtet ollu váidalusat Álaheajus, Lágesvuonas ja Vuolle-Deanus, go siseatnama badjesámit leat bahkken mearrasámiid guovlluide (Adelaer mielde). Mearrasápmelaččaid bohccot maste siseatnansámiid ealuide. Muhtun mearrasámit šadde badjesápmiin, muhto čálalaš gáldut b. 1690 mitalit ahte stuorra oassi Porsáŋggus boazosámiin ledje riegádan siseatnamis (Adelaer). Porsáŋggus badjesápmelaččat ledje čadnon mearrasámi birrasii, dat "gulle" Porsáŋgui. Muhtun Porsáŋggus badjesápmelaččat oamastedje 1690-jagiin 7-800 bohcco (Adelaer). von Westen oaivvildii birrasiid 1717 ahte Porsáŋggus badjesápmelaččat ledje hui jábálaččat, go fas mearrasápmelaččat ledje geafit.



Tabella 1: Finnmárkku gávpeolbmáid kundarat (sápmelaččat) jagi 1690 riegdanguovllu mielde. Heivehuvvon Adelaer mielde

	Kundarat (sámit) riegádan Mearragáttis	Kundarat (sámit) riegádan siseatnamis	Badjeolbmot kunddarin
Várjjat	68	33	?
Deatnu	10	0	?
Lágesvuotna	49	6	4 ?
Porsáŋgu	38	15	11 ?
Fálesnuorri	32	2	?
Álaheadju	31	1	?

Tabellás 1 oidno gos Finnmárkku gávpeolbmáid kundarat (sápmelaččat) jagi 1690 ledje riegdán. Muhtun báikkiin lea oalle stuorra oassi álbmogis boahtán siseatnamis. Oidno maid ahte goittot muhtun báikkiin gávdnojit badjesámit. Gáldu lea Adelaer. Lágesvuonas orro jagi 1690 sullii 55 sámebearraša. Dáid gaskkas leamaš unnimustá 4 badjesámebearraša, Adelaera mielde ledje dát olbmot boazosámit: Erik Helgesen, riegdán Davvesiidnas, Niels Giermundsen, riegdán Guovdageainnus, Olle Nielsen, riegdán Guovdageainnus ja Niels Mortensen, riegdán Ávjováris. 55 váldoolbmo gaskkas ledje 6 riegdán siseatnamis. Porsáŋggus ledje jagi 1690 sullii 53 sámebearraša. Dáid gaskkas leamaš unnimustá 9 badjesámebearraša. Adelaer namaha dáid badjeolbmuid: Aamund Andersen, riegdán Durtnosa Sámis, Nils Joensen, riegdán Porsáŋggus, Jux Meletzen, riegdán Ávjováris, Clemen Pederssen, riegdán Porsáŋggus, Anders Poulsen, riegdán Durtnosa Sámis, Christopher Andersen, riegdán Durtnosa Sámis, Niels Toresen, riegdán Guovdageainnus. Diehtit maid ahte čuovvovaččat ledje badjesámit: Jon Mathisen, riegdán Guovdageainnus ja Giermund Clemetsen, riegdán Porsáŋggus. Muđui oidno ahte 42 váldoolbmos ledje olles 15 riegdán siseatnamis. Fálesnuori guovllus (Hammerfeastta vuolde) orro 35 sámebearraša. 35 váldoolbmo gaskkas leat dušše 2 riegdán siseatnamis. Fálesnuori sámiin ledje bohccot, muhto Adelaeras ii boađe ovdan leamaš go doppe sierra badjesámit. Leai várra nu ahte doppe eai lean galle spesialiserejuvvon badjeolbmot.



Boazodoalu gielalaš váikkuhusa sáhtášii jurddašit dan láhkai ahte b. 1700 Porsáŋggus ledje ollu olbmot riegdán siseatnams, ja ledje ollu rikkes badjesámit, go fas mearrasámit ledje geafibut. Nu ii lean dilli eará vuonain, vaikko Várjjagis maid ledje ollu badjesámit. Dán dihtii lea jáhkehahtti ahte badjesámiid giella leamaš vuotil Porsáŋggus 1700-logus juo. Dasa lassin lea Porsáŋgu lahka siseatnama, ja nu leamaš vuogas doalahit oktavuodaid siseatnan olbmuiguin.

Badjesámiid suopman lea dađistaga váikkuhan miehtá rittu. Badjesámit leat maid ásaiduvvon mearrasápmelaččaid gaskii várra buot vuonain. Dálá Billávuona suopman Porsáŋggus lea oalle lahka Kárášjoga suopmana. Dán guvlui ásaiduvve ollu Kárášjot olbmot maiddái 1800-logus ja geográfalaččat lea vuogas doalahit oktavuodaid Kárášjoga ja Porsáŋgu gaskkas, ja leamaš čadat buorit oktavuodat daid olbmuid gaskkas.

Maiddái eará guovlluin leat mearrasámesuopmanat báinnahallan siseatnansuopmanii. Muotkki guovllus Muosáid gielddas leat maid eanaš siseatnanmearkkat. Deanuvuonas lea maid siseatnansuopman, vaikko Lákkus galget leat muhtun mearrasámemearkkat (Nils Jernsletten dieđuid mielde). Eará mearraguovllu suopmanat leat maid nuppástuvvan, ja dušše moadde čielga mearrasámemearkkat leat báhcán. Lágesvuonas gal leat muhtun mearrasámemearkkat, muhto siskkit Lágesvuona giella lea eanet báidnojuvvon. Qvigstad namaha ahte várjjagaš Isak Saba go orui Lágesvuonas b. 1900 lei gávnnahan ahte boares olbmot hálle nu mo Várjjagis. Maŋŋil galgá siseatnan suopman leat báidnán Lágesvuona giella ollu, ja muhtun muddui Várjjat-suopmana maid. Dálá Dorskevuona suopmanis orrot goit leamen eanet mearrasámemearkkat go siskkit Lágesvuonas.

Anders Larsen oaivvildii ahte Guovdageainnu suopman lea oalle sakka báidnán Návuona suopmana, erenoamážit sisvuonas. Siskkit Návutnii leat Guovdageaidnu-olbmot áigá ásaiduvvan, omd. oidno muhtun registeris 1811: s ahte 26 almmáiolbmo leat riegdán Guovdageainnus.

Gáivuona, Ivgu ja Báhccavuona guovlluid suopmaniin eai oro leamen seamma mearrasámemearkkat go davvelis. Mis leat unnán dieđut ovddeš suopmandili birra. Viestterállasis ja Divttasvuonas leamaš sierra mearrasuopman mii lea jávkan, muhto dain eai lean dálá mearrasámemearkkat. Oarje-Romssas lea dál siseatnansuopman mii gullá



Durdnossámegiell suopmanjovkui. Lea beroštahtti ahte rittu sátni *beavža* lei dovddus maiddái Oarje-Romssa guovllus.

Loahpas berre namahit ahte suopman lea dieđusge eambo go dušše jietnaerohusat ja hápmearohusat. Muđui leat dieđusge ollu boares mearrasámesánit sealluhuvvon miehtá rittu. Dáid lea hui somá čoaggit ja dutkat. Muhtun boares sátnegirjjiin leat ollu mearrasámsánit, omd. Leem, Stockfleth ja Lagercrantz.

Porsáŋgu guovllu sátnearádjju

Sátnearohusat sáhttet leat mánŋga láhkai, nu go ahte sierra guovlluin leat sierra sánit dahje seamma sánit muhto earálágan mearkkašumit.

Muhtumin lea sátnearohus nuortasuopmaniid ja oarjesuopmaniid gaskkas, ja Porsáŋgu gullá de dábálaččat nuortasuopmaniidda. Dáid ovdamearkkaid nuortasuopman sánit gávdnojit Porsáŋgus ja nuortamus mearrasámesuopamaniin maid:

Nuorta	Oarji
<i>hállat</i>	<i>hupmat</i>
<i>áddet</i>	<i>ipmirdit</i>
<i>vuossárga</i>	<i>mánodat</i>
<i>ruitu</i>	<i>báhti</i>
<i>suohkat</i>	<i>buvru</i>
<i>reatká</i>	<i>gaskkas</i>
<i>máddi</i>	<i>lulli</i>



Porsáŋgu ja Kárašjoga gaskkas leat muhtun erohusat, omd:

Porsáŋgu	Kárašjohka
<i>beavža</i>	<i>nuorta</i>
<i>rišku</i>	<i>hárát</i>
<i>riškkostit</i>	<i>ráhput</i>
<i>sivli</i>	<i>stivli</i>
<i>gártnas</i>	<i>gárnanas</i>
<i>hírrát</i>	<i>šírrá</i>
<i>bássi</i>	<i>híŋgal</i>

Porsáŋgus leat ollu sánit mat gulle guovllu dološ mearrasámesuopmanii. Ovdamearkka dihtii sánit *beavža*, *rišku* ja *sivli* mat eai leat dábálaččat Kárašjogas gávdnojedje juo Leem boares sátnegirjjiis 1700-logus (*bevzhja*, *rishkko*, *sivlle*).

Dattege eai oro leamen nu ollu oktasaš mearrasámesuopman-sánit mat gávdnojit buot mearrasámesuopmaniin. Sáni *beavža* lea gal dovddus miehtá rittu, goit Varjjagis Ivgu rádjái. Sáni leamaš dovddus Oarje-Romssa guovllus maiddá. Muhto mearraguovlluiid giella lea dieđusge earenoamáš rikkis dakkár sániide mat gusket mearraguovllu luonddu dillái ja ealáhusaide. Omd. lea sáni *deappu* dovddus miehtá rittu. Sáni *stuollá* (muhtun deapposorta) lea dovddus Finnmárkku rittus, muhto Gáivuona suopmana namahus lea fas *sálla*. Sáni *stákkkoš* (dárogiillii tangsprell) lea dovddus rittus Ivgus davás Deanu rádjái, muhto Várjjagis lea dán guoli namma *šákkkoš* (várre boarráset namahus?). Sátnegirjjiin leat dábálaččat eanet siseatnansánit go mearraguovllu sánit.



Porsáŋggus leat maid muhtun siskkáldas sátnerohusat báikkis báikái (ja muhtumin vel olbmuid mielde), omd:

<i>ássu</i>	<i>háše</i>
<i>ávji</i>	<i>suoidni</i>
<i>guolbi</i>	<i>láhti</i>
<i>dimbbar</i>	<i>hirsá</i>
<i>ruohkki</i>	<i>álka</i>

Omd. sátni *ávji* lea dábálaš davvin. Veasttabeal Porsáŋggu mearkkaša *ruohkki* dan lotti mii dárogillii lea *alke*, beavžžabealde gohčodit seamma lotti *álkan*. Beavžžabealde leat dološ rájes várra gohčodan fas *ruohkkin* dan lotti mii dárogillii lea *lunde*. Sátneráju suopmanerohusat leat muđui unnán dutkojuvvon, muhto Rávttošnjárgga – Ikkaldasa guovllus orrot leamen muhtumin eará sátnit go davvelis. Muhtumin orru fas leamen stuorát erohus Goarahaga ja Sarvvesvuona gaskkas. Muhtumiid mielde leat erohusat čuožžilan go Ikkaldasa guovllus leat eanet fuolkeoktavuođat badjeolbmuiguin dahje Kárašjoga olbmuiguin. Nu lea muhtun muddui maid Goarahat-guovllus. Sarvvesvuona guovllus lea mahkáš man nu sivas seailluhuvvon boares mearraterminologijja buorebuot. Muhto dát ii leat várra nu vuđolaččat dutkojuvvon, ja ii leat veadjemeahtun ahte Ikkaldasa guovllus maid gávdnojit boares mearrasátnit mat eai soaitte dovdosat davvelis. Dasa lassin leat erohusat olbmuid mielde ja agi ektui maddá.



DIALEKTFORSKJELLER

Hva er dialekt

De som snakker samme språk forstår vanligvis hverandre, men alle snakker ikke likt, og det er forskjeller f.eks. fra person til person, fra familie til familie, og fra et område til et annet.

Dialekt er språkforskjeller avgrenset i områder. En dialekt er altså en geografisk avgrenset språkvariant.

Dialekt forskjeller har oppstått ved språklige forandringer som ikke har spredd seg over hele språkområdet, men det har blitt lokale dialekt grenser. Det er likevel ikke alltid klart avgrensede dialekt grenser, for det kan være variasjoner fra person til person, fra familie til familie etc. Dialektene er også i stadig forandring.

Hvordan trekke dialekt grensene

Det er mange typer dialekt forskjeller. Ordene kan variere, f.eks. i Kautokeino sier de *hupmat* mens i Øst-Finnmark sier de *hállat*. Det kan være forskjeller i lydene, f.eks. i Revsbotn sier de *eanni* og i Porsanger *eadni*. Det fins også formforskjeller, f.eks. forskjellige endelser, f.eks. sier de i Kautokeino *boadálin* og i Karasjok *boadášin*.

Forskerne har vanligvis lagt vekt på lydforskjeller og formforskjeller i sin dialekt klassifisering, men det er også forskjeller i ordforrådet man kan forske på. Vanlige folk kjenner til dialekt forskjeller, men klassifiserer dem på mange forskjellige måter ut fra hva de har fokus på.

Noen ganger er det klare dialekt forskjeller. F.eks. ved kysten i Kvænangen, Revsbotn og i Varanger er et felles trekk, de sier f. eks. *vuonna*, *liemma*, mens i innlandet sies *vuotna*, *liepma*. Ut fra denne *lydlige* forskjellen kan man si at langs kysten fra Varanger til Kvænangen er en felles sjøsamedialekt, men Porsanger faller utenfor for her sier de som i innlandet *vuotna*, *liepma*. Så har vi tilfeller der det ikke er så tydelige dialekt forskjeller, for eksempel mellom Karasjok og Porsanger. Noen i Porsanger mener at de snakker omtrent likt som i Karasjok, men at f.eks. Varanger har en helt annen dialekt. Det er også klart at det er viktige forskjeller mellom Porsanger og Kautokeino. I ordforrådet er klare forskjeller, de sier for eksempel i Kautokeino *mánnodat* mens det i Porsanger og Karasjok heter *vuossárga*. Det er en del ordforskjeller mellom Karasjok og Porsanger, en bønne kalles f.eks. i Karasjok



gievdni og i Porsanger *eappir*. I Porsanger fins også mange gamle sjøsameord, og man kan på en måte hevde at i Porsanger er et “kystspråk”. Det fins for øvrig noen mindre lydforskjeller mellom dialektene i Porsanger og Karasjok.

Hvordan nedtegne dialekt forskjeller

Skriftspråket bygger på en del sentrale dialekter, men den tilsvarer ikke helt noen enkelt dialekt. Ingen taler akkurat som det skrives. Det betyr ikke at folk snakker feil, men i alle dialekter er det spesielle forskjeller og systemer som ikke kommer fram i skriftspråket.

I vitenskapelige dialekt beskrivelser brukes spesiell nøyaktig skrift (fonetisk og fonologisk) for å få fram dialektenes egne lyder tydelig. I denne boka brukes en helt enkel skriftform for å antyde de viktigste dialekt forskjellene. Man kan da bruke skriftspråket med noen små tilpasninger. I noen dialekter uttales for eksempel *oa* som om det var *uo*, så da kan vi skrive *guohti*, *buohtit* (i skriftspråket *goahti*, *boahtit*). Ikke alle dialekt forskjeller vil komme fram på denne måten.

Nordsamisk hoved dialekter

Det er i alt 9 samiske språk: tersamisk, kildinsamisk, skoltesamisk, inarisamisk, nordsamisk, lulesamisk, pitesamisk, umesamisk og sørsamisk. Dialektene i Finnmark og Troms hører til nordsamisk, men i Øst-Finnmark har også bodd skoltesamer fra gammelt av.

De som taler nordsamisk forstår hverandre og de har felles skriftspråk. Nordsamisk kan så deles i underdialekter. I gamle kilder sies at sjøsamene og fjellsamene ikke taler samme dialekt. Knud Leem nevner f.eks. fra Porsanger på 1700-tallet at sjøsamene der hadde annen dialekt enn fjellsamene. Sammallahti (*The Saami Languages*) deler nordsamisk i tre hoveddialekter: sjøsamisk, Finnmark-samisk og tornesamisk.

Tornesamisk snakkes fra Ofoten til Lyngen og Nordreisa, i Finland i vestre Enontekio og i Sverige i nordøstre Gällivare. Sjøsamisk snakkes på Finnmarkskysten og i Kvæningen, unntatt ved Porsanger. Finnmarkssamisk snakkes i Finnmarks innland og ved Porsanger, i Finland i Utsjok, østre Enontekio og nordre Sodankyla.

I Tornesamisk er f.eks. lokativendelsen *-n* i stedet for skriftspråkets *-s*, for eksempel sier de *gielan* i stedet for *gielas*. Sjøsamisk har lydene *mm*, *nn*, *nnj*, *nnj* alle steder hvor innlandsamisk



har *bm, dn, gŋ, dnj*, f.eks. uttales *eadni, vuotna* i sjøsamisk *eanni, vuonna*. Både Tornesamisk og Finnmarkssamisk har her innlandssamiske trekk.

Finnmarkssamisk kan deles i to, Øst-Finnmarkssamisk og Vest-Finnmarkssamisk. Disse østlige og vestlige forskjellene berører ofte sjøsamedialektene også. En forskjell er at de østlige dialektene uttaler *b* når den er mellom vokaler som *v*. Også *g* mellom vokalene blir mykere i øst og uttales omtrent som *ɣ* eller *j* eller *v*. Lyden *ɣ* er en “myk” *g* (velar spirant).

Kystens dialekter

Her skal vi først og fremst se på dialekter langs kysten. De gamle sjøsamiske dialektene er best bevart i områder som Varanger, Ytre Laksefjord, Kokelv og Kvænangen. Kåfjord og Lyngen hører til innlandsdialektene (Tornesamisk), selv om de har noen trekk som ikke fins i innlandet. Så beskrives Slåtten-dialekten (i Måsøy), som også synes å kunne komme under innlandsamisk, det vil her si –Finnmarkssamisks underdialekt Øst-Finnmarkssamisk. Så forklares dialektsituasjonen ved Porsangerfjord, der det synes å være 3 lokale smådialekter: Billefjord-Stabbursnes området, Smørfjord-området og Brenna-Kjæs området. Porsanger har innlandsdialekt, selv om beliggenheten er ved sjøen, og den plasseres under Finnmarksamisks underdialekt Øst-Finnmarkssamisk. Vi vil sammenligne med Karasjokdialekten som også hører herunder. Karasjok og Porsanger har mye felles, men det er også spesielle trekk i Porsanger.

Varanger

I Varanger brukes lydene *mm, nnn, nnj, ŋŋ* alle steder hvor innlandsamisk har *bm, dn, gŋ, dnj*, f.eks. uttales *vuotna, jiekŋa* i sjøsamisk *vuonna, jieŋŋa*.

Skriftspråkets *-dj-* uttales (i hvert fall ved Nesseby) som *-jj-*, f eks i *vuojjat* (skriftspråk: *vuodjat*).

Skriftspråkets *kt, ks, kš, kc, kč* uttales i Varanger som i de fleste av dagens sjøsamedialekter omtrent som *vt, vs, vš, včc, vč*, f. eks. *ovta, ávšu* (skriftspråk: *okta, ákšu*).

Skriftspråkets *z* og *ž* uttales *s* og *š* mellom vokaler, f. eks. *bášii, čieša* (skriftspråk *bážii* og *čieža*). Dette fins ikke i innlandsamisk og kan være et sjøsametrekk selv om det ikke fins i de vestligste sjøsamedialektene.

Til skriftspråkets stadiesvekslinger *bb:pp, dd:tt, gg:kk* svarer i Varanger

lengdeforskjellsvekslinger: *b'b:bb, d'd:dd, g'g:gg*, f. eks. *luod'da : luodda, biegg'ga : bieggga* (*b'b* er lenger en *bb* osv) (i skriftspråk *luodda : luotta, bieggga : biekkka*). Dette trekket fins i



noen sjøsamedialekter som i Laksefjord og Kokeliv, men ikke i de vestligste sjøsamedialektene.

Når skriftspråket har *b* mellom vokaler uttales det som *v*, f. eks. *rievan* (skriftspråk: *rieban*). Dette trekket fins i Øst-Finnmarkssamisk (innlandsamisk) og alle sjøsamedialekter.

Når skriftspråket har *g* mellom vokaler uttales det mykt eller forsvinner helt og skrives som punktum (.), f. eks. *lo.an* (i skriftspråket *logan*). Dette trekket fins også i Øst-Finnmarksamisk men ikke i de vestligste sjøsamedialekter.

Når det i begynnelsen av et ord står *oa* synes det som de i Varanger uttaler det som i skriftspråket og innlandsamisk, f. eks. *oaggut* og *oahtta*, sjeldent slik det er vanlig i andre sjøsamedialekter: *voaggut*, *voahtta*.

Varanger har også noen trekk som fins i østlige dialekter men ikke i vest. Lyden *uo* uttales som *ue* når det i andre stavelse er *i* (i Varanger uttalt som lang *e*). F. eks. ordet *guolli* uttales omtrent *guelli* (mer nøyaktig: /*guellee*/). Lydene *oa* og *ea* uttalles som *ue* og *ie* likeledes når andre stavelse har *i*, *goaski* og *veahkki* uttalles omtrent *gueski* og *viehkki*.

For skriftspråkets *a* i første stavelse brukes i Varanger en veksling mellom *a* og *e*, ut fra hvilken vokal som står i andre stavelse. F. eks. *mannat*, men *mun mensen* (i skriftspråk *mun mannen*) fordi andre stavelse har *e*. Likeledes: *mun dajan*, men *son dejjá* (skriftspråk *son dadjá*) foran *á*. Levninger av slik veksling fins i Laksefjord og også i innlandet ved Tanadalen.

Laksefjord

Ved Torskefjord (og til en viss grad også i indre Laksefjord) brukes lydene *mm*, *nnn*, *nnj*, *ññ* alle steder hvor innlandsamisk har *bm*, *dn*, *gn*, *dnj*, f.eks. uttales *vuotna*, *jiekña* i sjøsamisk *vuonna*, *jienna*.

Men lyden *dj* uttales nå som i innlandet og skriftspråket, f. eks. *vuodjat*, *áddjá*. Qvigstad har på 1900-tallet notert at sjøsamisk uttale *jj* bruktes i Torskefjord, f. eks. ordet *sadji* ble uttalt *sajje*.

Lydene *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* uttalles i dag som i skriftspråket og innlandsamisk, f. eks. i ordet *okta*. På begynnelsen av 1900-tallet ser det ut som det ble uttalt *vt*, *vs*, *vš*, *vc*, *vč*, slik som er vanlig i sjøsamisk (Qvigstads opplysninger).

Til skriftspråkets stadièvekslinger *bb:pp*, *dd:tt*, *gg:kk* svarer i Torskefjord

lengdeforskjellsvekslinger: *b'b:bb*, *d'd:dd*, *g'g:gg*, f. eks. *luod'da* : *luodda*, *bieg'ga* : *biegga*



(*b'b* er lenger en *bb* osv), i skriftspråk *luodda : luotta* , *biegga : biecka*. Dette trekket fins i noen sjøsamedialekter som i Varanger og Kokelv, men ikke i de vestligste sjøsamedialektene. Når skriftspråket har *b* mellom vokaler uttales det som *v*, f. eks. *rievan* (skriftspråk: *rieban*). Dette trekket fins i Øst-Finnmarkssamisk (innlandsamisk) og alle sjøsamedialekter.

Når skriftspråket har *g* mellom vokaler uttales det mykt eller forsvinner helt og skrives som punktum (*.*), f. eks. *lo.an* (i skriftspråket *logan*). Dette trekket fins også i Øst-Finnmarksamisk men ikke i de vestligste sjøsamedialekter.

Når det i begynnelsen av et ord står *oa* uttales det *voa*, f. eks. *voaggut*, *voahтта* (skriftspråk: *oaggut* og *oahтта*). Dette trekk er vanlig i kystområdet vest for Laksefjord også, også i Porsanger.

Lyden *uo* uttales som i Varanger *ue* når det i andre stavelse er *i,e* eller *á*. F. eks. ordet *guolli* uttales omtrent *guelli*, og *vuolás* uttales *vuelás*.

Lydene *oa* og *ea* uttales i visse tilfeller *ua* og *ia*, f. eks. *oahpan* og *eallu* uttales omtrent *vuahpan* og *iallu*.

For skriftspråkets *a* i første stavelse brukes i noen enkeltord *e* uten noe klart system, f. eks. *dalle* og *baste* uttales *delle*, *beste* men i ordene *ii bastte* og *gahčče* uttales det med *a*. Disse forskjellene kan være oppstått ved at dialekten har hatt *a-e* veksling som i Varanger.

Revsbotn

I Revsbotn brukes lydene *mm*, *nnn*, *nnj*, *ηη* alle steder hvor innlandsamisk har *bm*, *dn*, *gη*, *dnj*, f.eks. uttales *vuotna*, *jiekηa* i sjøsamisk *vuonna*, *jieηηa*.

Men lyden *dj* uttales nå vanligvis i Kokelv som i innlandet og skriftspråket, f. eks. *vuodjat*, *áddjá*. Men i Repparfjordd og hos enkelte Kokelv-folk er sjøsamisk uttale *jj*, f.eks. ordet *vuodjat* blir uttalt *vuojjat*.

Skriftspråkets *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* uttales som i de fleste av dagens sjøsamedialekter omtrent som *vt*, *vs*, *vš*, *vc*, *vč*, f. eks. *ovta*, *ávšu* (skriftspråk: *okta*, *ákšu*).

Til skriftspråkets stadiesvekslinger *bb:pp*, *dd:tt*, *gg:kk* svarer i Kokelv

lengdeforskjellsvekslinger: *b'b:bb*, *d'd:dd*, *g'g:gg*, f. eks. *luod'da : luodda*, *bieg'ga : bieggga* (*b'b* er lenger enn *bb* osv.), (i skriftspråk *luodda : luotta* , *biegga : biecka*). Dette trekket fins i noen sjøsamedialekter som i Varanger og Laksefjord, men ikke i de vestligste sjøsamedialektene. I noen tilfeller har Kokelv ikke veksling i det store og hele, f. eks. *lod'di : lod'dit* (i skriftspråket *loddi : lottit*).



Når skriftspråket har *b* mellom vokaler uttales det som *v*, f. eks. *rievan* (skriftspråk: *rieban*). Dette trekket fins i Øst-Finnmarkssamisk (innlandsamisk) og alle sjøsamedialekter.

Når skriftspråket har *g* mellom vokaler uttales det mykt eller forsvinner helt og skrives som punktum (*.*), f. eks. *lo.an* (i skriftspråket *logan*). Dette trekket fins også i Øst-Finnmarksamisk men ikke i de vestligste sjøsamedialekter.

Når det i begynnelsen av et ord står *oa* uttales det *voa*, f. eks. *voaggut*, *voahтта* (skriftspråk: *oaggut* og *oahтта*). Dette trekk er vanlig i kystområdet vest for Laksefjord, også i Porsanger.

Noen enkeltord med *g* i begynnelsen uttales med *k*, f. eks. *kuohca* (skriftspråk: *guohca*). Dette trekk er vanlig i Karasjok og Porsanger og vestover til Kokelv.

Kvæningen

I Kvæningen brukes lydene *mm*, *nnn*, *nnj*, *nnj* alle steder hvor innlandsamisk har *bm*, *dn*, *gj*, *dnj*, f.eks. uttales *vuotna*, *jiekŋa* i sjøsamisk *vuonna*, *jieŋŋa*.

Skriftspråkets *-dj-* uttales som *-jj-*, f. eks. i *vuojjat* (skriftspråk: *vuodjat*).

Men lydene *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* uttalles i dag som i skriftspråket og innlandsamisk, f. eks. i ordet *okta*.

Når skriftspråket har *b* mellom vokaler uttales det som *v*, f. eks. *lovi* (skriftspråk: *lobi*). Dette trekket fins i Øst-Finnmarkssamisk (innlandsamisk) og alle sjøsamedialekter.

Når skriftspråket har *g* mellom vokaler uttales det i Kvæningen som i Vest-Finnmarks innlandsamisk, f. eks. i ordet *logi*.

Når det i begynnelsen av et ord står *oa* uttales det *voa*, f. eks. *voaggut*, *voahтта* (skriftspråk: *oaggut* og *oahтта*). Dette trekk er vanlig i kystområdet vest for Laksefjord også, også i Porsanger.

Skriftspråkets *đ* uttalles *r*, f. eks. *rárri* (skriftspråk: *ráđđi*).

I noen enkeltord uttales *č* i stedet for skriftspråkets *š*, f. eks. ordet *čaddat* (i skriftspråk: *šaddat*). Dette trekket fins også i Kåfjord.

I Kvæningen og Kåfjord fins verbformer som: *mii oruin*, *mii gulaim* (i skriftspråket: *mii oruimet*, *mii gulaimet*). Dette trekket kan tenkes å være et sjøsametrekk, selv om det ikke fins i alle sjøsamiske dialekter.

Kåfjord

I Kåfjord/Lyngen brukes innlandsamiske lyder *bm*, *dn*, *gj*, *dnj* der sjøsamisk har *mm*, *nnn*, *nnj*, *nnj*. Så i Kåfjord/Lyngen sier man f. eks. *vuotna*.

Når skriftspråket har *b* mellom vokaler uttales det som det skrives, f.eks. i ordet *lobi*.



Lokativendelsen *-n* brukes som er vanlig i Tornesamisk, men også *-s* høres i Kåfjord. F. eks.: *giedan* (skriftspråk: *giedas*).

Diftongen *oa* blir ikke under bøyning til *o* som i skriftspråket (f. eks. i *bohte*), men former som *buohte* eller *buhte* brukes.

I Kåfjorddialekten er det altså ikke de typiske sjøsametrekke som i sjøsamedialektene lenger nord, og Kåfjord hører mer til Tornesamisk. Heller ikke *oa* uttales som *voa* slik som lenger nord, men uttales i Kåfjord som i skriftspråket, f. eks. *oaggut* og *oahtta*. Men Kåfjord har noen lokale trekk som bare fins ved kysten. I Kvænangen og Kåfjord fins verbformer som: *mii oruin*, *mii gulaim* (i skriftspråket: *mii oruimet*, *mii gulaimet*). Dette trekket kan tenkes å være et sjøsametrekke, selv om det ikke fins i alle sjøsamiske dialekter.

I noen enkeltord uttales *č* i stedet for skriftspråkets *š*, f. eks. ordet *čaddat* (i skriftspråk: *šaddat*). Dette trekket fins også i Kvænangen.

Ut fra ordforrådet kan det tenkes at Kåfjord også har tilhørighet til "sjøspråket". Her er noen gamle sjøsamiske ord i bruk, f. eks. *beavža* (navn på en bestemt himmelretning eller vind) som er kjent fra Lyngen og nordover, også i Porsanger og Tanadalen. Dette ordet var kjent også i Ofoten-området.

Slotten i Måsøy kommune

Slotten har en spesiell dialekt. Her brukes innlandsamiske lyder *bm*, *dn*, *gŋ*, *dnj* der sjøsamisk har *mm*, *nnn*, *nnj*, *ŋŋ*. I Måsøy sier man f. eks. *vuotna*. Også *dj* uttales som i innlandet, f. eks. i ordet *vuodjat*. Ut fra dette kan man plassere Måsøy som innlandsamisk dialekt, og den ser da ut til å være en Øst-Finnmarkssamisk dialekt, selv om vi finner en del sjøsamiske trekk i Måsøy.

Skriftspråkets *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* uttales som i de fleste av dagens sjøsamedialekter omtrent som *vt*, *vs*, *vš*, *vc*, *vč*, f. eks. *ovta*, *ávšu* (skriftspråk: *okta*, *ákšu*).

Når det i begynnelsen av et ord står *oa* uttales det *voa*, f. eks. *voaggut*, *voahtta* (skriftspråk: *oaggut* og *oahtta*). Dette trekk er vanlig i kystområdet vest for Laksefjord også, også i Porsanger.

Når skriftspråket har *b* mellom vokaler uttales det som *v*, f. eks. *rievan* (skriftspråk: *rieban*). Dette trekket fins i Øst-Finnmarkssamisk (innlandsamisk) og alle sjøsamedialekter.

Når skriftspråket har *g* mellom vokaler uttales det mykt eller forsvinner helt og skrives som punktum (*.*), f. eks. *lo.an* (i skriftspråket *logan*). Dette trekket fins også i Øst-Finnmarkssamisk men ikke i de vestligste sjøsamedialekter.



Skriftspråkets *e* uttales på en spesiell måte i Måsøy. Den uttales som *i* i første stavelse, f. eks. *elle*, *gessen*, *deike* uttales *ille*, *gissen*, *dika*. I noen lånord uttales likevel *e* som i skriftspråket, f. eks. i ordformen *merkii*.

Lyden *ea* uttales som *ie* når det er *i* i andre stavelse, f. eks. *veahkki* uttales omtrent *viehkki*.

Dette er omtrent som i Varanger og Laksefjord.

Noen enkeltord med *g* i begynnelsen uttales med *k*, f. eks. *kuohca* (skriftspråk: *guohca*). Dette trekk er vanlig i Karasjok og Porsanger og vestover til Kokelv.

Brenna

Brennadialekten snakkes i Brenna-Kjæs området på østsida Porsanger. Brennadialekten har innlandsamiske lyder *bm*, *dn*, *gŋ*, *dnj* der sjøsamisk har *mm*, *nnn*, *nnj*, *ŋŋ*. I Brenna sier man f. eks. *vuotna*. Brenna hører under Øst-Finnmarkssamisk dialekt

I Brenna uttales *ea*, *oa*, *uo*, *ie* omtrent som de skrives, og dialekten skiller seg derved ut fra andre dialekter i Porsanger og Karasjok.

Skriftspråkets *vtt*, *itt*, *ikk* uttales i Brenna omtrent som om det skulle være *vdd*, *idd*, *igg*, så disse formene er antakelig smeltet sammen eller det kan være lengdeforskjell. Det er i hvert fall vanskelig å høre forskjell mellom f. eks. *vtt* og *vdd*. F. eks. skriftformene *gávttit*, *ruittut*, *áittit*, *ovttas* og *čuoikkat* uttalles omtrent som *gávddit*, *ruiddut*, *áiddit*, *ovddas* og *čuoiggat*.

Lydene *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* uttales som i skriftspråket og innlandsamisk, f. eks. i ordet *okta*. På 1700-tallet så uttalen til Porsangers fjellsamer å være omtrent *vt*, *vs*, *vš*, *vc*, *vč*, ut fra Leem. Ellers har Brenna en del liknende trekk som ellers i Porsanger, i Smørfjord og Billefjord-området. Når det i begynnelsen av et ord står *oa* uttales det *voa*, f. eks. *voaggut*, *voahтта* (skriftspråk: *oaggut* og *oahтта*). Dette trekk er vanlig i kystområdet vest for Laksefjord.

Når skriftspråket har *b* mellom vokaler uttales det som *v*, f. eks. *rievan* (skriftspråk: *rieban*). Dette trekket fins i Øst-Finnmarkssamisk (innlandsamisk) og alle sjøsamedialekter.

Når skriftspråket har *g* mellom vokaler uttales det mykt eller forsvinner helt og skrives som punktum (.), f. eks. *lo.an* (i skriftspråket *logan*). Dette trekket fins også i Øst-Finnmarkssamisk men ikke i de vestligste sjøsamedialekter.

Noen enkeltord med *g* i begynnelsen uttales med *k*, f. eks. *kuohca* (skriftspråk: *guohca*). Dette trekk er vanlig i Karasjok og Porsanger og vestover til Kokelv.



Smørfjord

Smørfjord-dialekten snakkes i Smørfjordområdet (og i Olderfjord der det bodde mange fra Nord-Troms («orežat» /” søringer”)). Smørfjord-dialekten har innlandsamiske lyder *bm*, *dn*, *gŋ*, *dnj* der sjøsamisk har *mm*, *nnn*, *nnj*, *ŋŋ*. I Smørfjord sier man f. eks. *vuotna*. Smørfjord hører under Øst-Finnmarkssamisk dialekt.

Smørfjorddialekten er ganske lik andre dialekter i Porsanger. En del trekk er felles for Smørfjord, Billefjord og Karasjok, f. eks. lydene *oa* og *ea* som i noen tilfeller uttales som *ua* og *ia*, f. eks. *oahpan* og *eallu* uttales omtrent: *vuahpan* og *iallu*.

Så er det altså en del trekk som er felles i Porsanger, i Brenna og Billefjord-området. Når det i begynnelsen av et ord står *oa* uttales det *voa*, f. eks. *voaggut*, *voahhta* (skriftspråk: *oaggut* og *oahhta*). Dette trekk er vanlig i kystområdet vest for Laksefjord.

Lydene *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* uttales som i skriftspråket og innlandsamisk, f. eks. i ordet *okta*. På 1700-tallet så uttalen til Porsangers fjellsamer å være omtrent som *vt*, *vs*, *vš*, *vc*, *vč*, ut fra Leem.

Når skriftspråket har *b* mellom vokaler uttales det som *v*, f. eks. *rievan* (skriftspråk: *rieban*). Dette trekket fins i Øst-Finnmarkssamisk (innlandsamisk) og alle sjøsamedialekter.

Når skriftspråket har *g* mellom vokaler uttales det mykt eller forsvinner helt og skrives som punktum (.), f. eks. *lo.an* (i skriftspråket *logan*). Dette trekket fins også i Øst-Finnmarksamisk men ikke i de vestligste sjøsamedialekter.

Noen enkeltord med *g* i begynnelsen uttales med *k*, f. eks. *kuohca* (skriftspråk: *guohca*). Dette trekk er vanlig i Karasjok og Porsanger og vestover til Kokelv.

Billefjord

Denne dialekten snakkes i Stabbursnes-Billefjord området og omtrent samme dialekt fins nordover helt til Kistrands-området. Dialekten har innlandsamiske lyder *bm*, *dn*, *gŋ*, *dnj* der sjøsamisk har *mm*, *nnn*, *nnj*, *ŋŋ*. I Billefjord sier man f. eks. *vuotna*. Billefjord hører under Øst-Finnmarkssamisk dialekt.

Billefjorddialekten er ganske lik andre dialekter i Porsanger. En del trekk er felles for Billefjord og Karasjok, f. eks. lydene *oa* og *ea* som i noen tilfeller uttales som *ua* og *ia*, eller som *uo* og *ie*, f. eks. *oahpan* og *eallu* uttales omtrent: *vuahpan* og *iallu*. Dette trekk fins også i Smørfjord.

Lyden *ie* uttales som i Karasjok som *e* i vise tilfeller, f. eks. *begga*, *dede* (i skriftspråket: *biegga*, *diede*).



Lyden *uo* er spesiell på vestsiden av Porsanger, her er forskjeller mellom enkeltpersoner og dels områder:

- Billefjord 1: *uo* uttales alltid som i skriftspråket

- Billefjord 2: *uo* uttales som i Karasjok som *ue* i visse tilfeller, f. eks. i formene, *vuesšat*, *vuerdit*, *vuelgge*, men som *uo* i formene *vuoššan*, *vuorddán*, *vuolggán*, i skriftspråket: *vuoššat*, *vuordit*, *vuolgge*, *vuoššan*, *vuorddán*, *vuolggán*.

- Billefjord 3: (Særlig i Stabbursnes og hos visse Billefjord-folk): Her uttales *uo* som *oa* i de tilfeller da Billefjord 2 og Karasjok uttaler *ue*. I Billefjord 3 sies altså *voaššat*, *voardit*, *voalgge* (skriftspråk: *vuoššat*, *vuordit*, *vuolgge*).

Så er det altså en del trekk som er felles i Porsanger, i Brenna og Smørfjord-området. Når det i begynnelsen av et ord står *oa* uttales det *voa*, f. eks. *voaggut*, *voahтта* (skriftspråk: *oaggut* og *oahтта*). Dette trekk er vanlig i kystområdet vest for Laksefjord.

Lydene *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* uttales som i skriftspråket og innlandsamisk, f. eks. i ordet *okta*. På 1700-tallet så uttalen til Porsangers fjellsamer å være omtrent som *vt*, *vs*, *vš*, *vc*, *vč*, ut fra Leem.

Når skriftspråket har *b* mellom vokaler uttales det som *v*, f. eks. *rievan* (skriftspråk: *rieban*). Dette trekket fins i Øst-Finnmarkssamisk (innlandsamisk) og alle sjøsamedialekter.

Når skriftspråket har *g* mellom vokaler uttales det mykt eller forsvinner helt og skrives som punktum (.), f. eks. *lo.an* (i skriftspråket *logan*). Dette trekket fins også i Øst-Finnmarksamisk men ikke i de vestligste sjøsamedialekter.

Noen enkeltord med *g* i begynnelsen uttales med *k*, f. eks. *kuohca* (skriftspråk: *guohca*). Dette trekk er vanlig i Karasjok og Porsanger og vestover til Kokelv.

Karasjok

Dialekten har innlandsamiske lyder *bm*, *dn*, *gn*, *dnj* der sjøsamisk har *mm*, *nnn*, *nnj*, *nnj*. I

Karasjok sier man f. eks. *vuotna*. Karasjok hører under Øst-Finnmarkssamisk dialekt

En del trekk er felles for Billefjord og Karasjok, f. eks. lydene *oa* og *ea* som i noen tilfeller uttales som *ua* og *ia*, eller *uo* og *ie*, f. eks. *oahpan* og *eallu* uttales omtrent: *uahpan* og *iallu*. Dette trekk fins også i Smørfjord.

Lyden *ie* uttales som i Billefjord som *e* i vise tilfeller, f. eks. *begga*, *dede* (i skriftspråket: *biegga*, *diede*).



Lyden *uo* uttales som i Karasjok som *ue* i visse tilfeller, f. eks. i formene, *vueššat*, *vuerdit*, *vuelgge*, men som *uo* i formene *vuoššan*, *vuorddán*, *vuolggán* (i skriftspråket: *vuoššat*, *vuordit*, *vuolgge*, *vuoššan*, *vuorddán*, *vuolggán*).

Lydene *kt*, *ks*, *kš*, *kc*, *kč* uttales som i skriftspråket og innlandsamisk, f. eks. i ordet *okta*. På 1700-tallet så uttalen til Porsangers (og Karasjoks?) fjellsamer å være omtrent som *vt*, *vs*, *vš*, *vc*, *vč*, ut fra Leem.

Når skriftspråket har *b* mellom vokaler uttales det som *v*, f. eks. *rievan* (skriftspråk: *rieban*). Dette trekket fins i Øst-Finnmarkssamisk (innlandsamisk) og alle sjøsamedialekter.

Når skriftspråket har *g* mellom vokaler uttales det mykt eller forsvinner helt og skrives som punktum (.), f. eks. *lo.an* (i skriftspråket *logan*). Dette trekket fins i Øst-Finnmarksamisk men ikke i de vestligste sjøsamedialekter.

Noen enkeltord med *g* i begynnelsen uttales med *k*, f. eks. *kuohca* (skriftspråk: *guohca*). Dette trekk er vanlig i Karasjok og Porsanger og vestover til Kokelv.

Kystens dialekter historisk

I Nord-Troms og Finnmarks kystområder fins noen felles trekk i de såkalte sjøsamedialektene. I dagens dialekter er det ikke så mange felles trekk, slik det går fram av denne boka, fordi innlandsdialektene har påvirket en tid. Vi har selvsagt ikke nøyaktige opplysninger om gamle dialekter, men Leem som var misjonær nevner eksempler fra sjøsamisk dialekt i Porsanger: *mon leshkim*, *mon mushtam*, *shiöve*, *mon saiman*, *Immel* (i dagens skriftspråk: *mun leiken*, *mun muittán*, *šiega*, *mun cápmán/cámán*, *Ipmil*).

Dagens Porsangerdialekt kan kalles innlandsdialekt for her er få klare lydlig sjøsametrekke. I de såkalte sjøsamedialekter er det et klart felles trekk, nemlig lydene *mm*, *nn*, *nnj*, *ññ*. Men dette trekket er egentlig bevart i fra ursamisk som er opphav til alle dagens dialekter. Ellers er det lite felles sjøsamiske trekk i dag som fins i alle sjøsamiske dialekter, men en del trekk har antakelig tidligere vært i alle sjøsamiske dialekter. Uttaleformen *ávšu*, *bávti* er vanlig i Varanger, Revsbotn, og Altafjord (og i Måsøy). Uttaleformen i *ájjá*, *sajji* høres i dag i Varanger og i fra Kokelv og sørvestover kysten. I Varanger og de østligste sjøsamiske dialekter er noen felles trekk (eks: *bieg 'ga-biegga*, i skriftspråket *biegga-biekka*). Uttalen av *oa-* som *voa-* i begynnelsen av ord, eks: *voabbá* (i skriftspråk *oabbá*) er vanlig ved kysten fra Laksefjord til Kvæningen, også i Porsanger-dialekten.

Uttaleformen *rievan*, *doavun* (i skriftspråket *rieban*, *doabun*) er vanlig i alle sjøsamedialektene, men også i Øst-Finnmark-samiske (innlandssamiske) dialekter.



Dagens sjøsamisk fins sørover til Kvænangen, men det fantes også i den utdødde såkalte Kaldfjord-dialekten i Tromsø-området. I fra Kåfjord (Lyngen) er det innlandsdialekt som kan plasseres under tornesamisk. Det er likevel noen merker i Kåfjord som bare fins ved kysten. I Kåfjord og Kvænangen sier de *čaddat* for *šaddat*. Verbformen *mii gulain* (i skriftspråket *mii gulaimet*) har kanskje vært også i sjøsamiske dialekter lenger nord.

Leems eksempel fra Porsanger *leshkin* (i dagens skriftspråk *leiken*) fins ikke i dagens sjøsamiske dialekter, men i såkalt østsamiske språk, som skoltesamisk og inarisamisk. Trolig har sjøsamisk tidligere stått nærmere østsamiske språk.

Hvorfor har sjøsamisk forandret seg så mye siden 1700-tallet? Det er nesten bare et lydlig merke i dag felles for alle sjøsamiske dialekter nemlig *mm*, *nn*, *nnj*. I tillegg kan det være noe felles ordforråd. Spørsmålet er også hvorfor disse lydforskjellen har forsvunnet i Porsanger. Hva er spesielt for Porsanger?

En viktig grunn er at innlandsamer i større grad har begynt å flytte til sjøen med rein. Innlandsdialekten påvirket sjødialekten. Rundt 1700 skjedde store endringer i reindrifta og innlandsamer flyttet mer og mer til kysten. Dette medførte selvsagt mer dialektkontakt.

I Porsanger kan innlandsamisk ha påvirket alt på 1700-tallet. Da Wiklund var i Porsanger i 1893 nevner han i hvert fall ikke noen sjøsamisk dialekt slik som det Leem rapporterte om her på 1700-tallet. Dagens Porsangerdialekt ligner Karasjok-dialekten, og hører til Øst-Finnmarksamisk (innlandssamisk). Det er likevel noen spesielle trekk, f.eks. sies i Porsanger *voahтта*, *voabbá*, *voaidnit*, med *voa-* i begynnelsen av ordet, som er vanlig langs kysten fra Kvænangen og nordover, men kanskje ikke i Varanger.

For å finne forklaring på hvorfor sjøsametrekkene ble lite bevart i akkurat Porsanger, mens de ble bedre bevart i f.eks. Kvalsund og Laksefjord, kan vi se på hvordan reindriften har virket i dette området.

Rundt 1680 kom det mange klager fra Alta, Laksefjord og nedre Tana, fordi innlandsamer hadde trengt inn i sjøsamiske områder (Adelaer). Sjøsamenes rein ble blandet inn i fjellsamenes flokker. Noen sjøsamere ble reindriftssamer, men kildene rundt 1690 forteller at en stor del av Porsangers fjellsamer var født i innlandet (Adelaer). Porsangers fjellsamer var knyttet til det sjøsamiske samfunnet i Porsanger, så de «hørte til» i Porsanger. Noen Porsangersamer hadde i 1690-årene 7-800 rein (Adelaer). Rundt 1717 sa von Westen at Porsangers fjellsamer var veldig velstående, mens sjøsamene var fattige



Tabell 1: Kunder (samer) til Finnmarks handelsmenn år 1690 etter fødested. På grunnlag av Adelaer:

	Kunder (samer) født ved kysten	Kunder (samer) født i innlandet	Fjellsamer som kunder
Varanger	68	33	?
Tana	10	0	?
Laksefjord	49	6	4 ?
Porsanger	38	15	11 ?
Kvalsund	32	2	?
Alta	31	1	?

I tabell 1 ser vi hvor Finnmarks handelsmenns kunder (samer) i 1690 var født. På noen steder var en stor del av befolkningen kommet fra innlandet. Kilden er Adelaer. I Laksefjord bodde i 1690 omtrent 55 samefamilier. Blant dem var minst 4 fjellsamefamilier, ifølge Adelaer var disse fjellsamer: Erik Helgesen, født i Laksefjord, Niels Giermundsen, født i Kautokeino, Olle Nielsen, født i Kautokeino og Niels Mortensen, født i Ávjovárri. Av 55 hovedpersoner var 6 født i innlandet. I Porsanger var i 1690 rundt 53 familier. Av disse var minst 9 fjellsamefamilier. Adelaer nevner disse fjellsamer: Aamund Andersen, født i Torne lappmark, Niels Joensen, født i Porsanger, Jux Meletzen, født i Ávjovárri, Clemens Pederssen, født i Porsanger, Anders Poulsen, født i Torne lappmark, Christopher Andersen, født i Torne lappmark, Niels Toresen, født i Kautokeino. Vi vet også at disse var fjellsamer: Jon Mathisen, født i Kautokeino og Giermund Clemetsen, født i Porsanger. Ellers ser vi at av 42 hovedpersoner i Porsanger var hele 15 født i innlandet. I Kvalsund (under Hammerfest) bodde 35 samefamilier. Av 35 hovedpersoner var bare 2 født i innlandet. Kvalsunds samer holdt rein, men det går ikke fram av Adelaer om der var spesialiserte fjellsamer. Der var antakelig ikke så mange sånne.

Reindriftas rolle i dialektpåvirkningen kan tenkes sånt, at i Porsanger rundt 1700 var det mange født i innlandet, og fjellsamene var rike mens sjøsamene var fattigere. Forholdet var ikke helt likt i alle fjorder, selv om det også i Varanger var mange fjellsamer. Ut fra disse forhold er det tenkelig at fjellsamisk dialekt kunne begynne å vinne over sjøsamisk allerede på 1700-tallet.



Fjellsamisk dialekt har etter hvert påvirket langs hele kysten. Fjellsamer har også bosatt seg blant sjøsamere i alle fjorder. I dagens Billefjord-dialekt er mye likt Karasjok-dialekten. Her har mange Karasjok-folk bosatt seg også på 1800-tallet, og særlig i Igeldas-Stabburnes området. Det er også geografisk nærmere Karasjok, så det var lett å ha gode forbindelser mellom Karasjok og Porsanger. Forbindelser mellom Karasjok og Porsanger består dels den dag i dag.

Også i andre plasser har sjøsamisk etterhvert blitt påvirket av fjellsamisk. Rundt Slotten i Måsøy er det mange innlandsamiske dialekttrekk. I Tanafjorden er det innlandsdialekt, selv om det ved Langfjorden skal være visse spesielle trekk (ifølge Nils Jernslettens opplysninger). Sjøsamiske dialekter i andre områder er også påvirket, og bare noen få sjøsamiske trekk er bevart. I Laksefjord er det noen sjøsamiske trekk, men i indre Laksefjord er dialekten noe mer påvirket av fjellsamisk. Qvigstad nevner at da Isak Saba fra Varanger bodde i Laksefjord rundt 1900 mente han at eldre folk snakket sånn som i Varanger. Etter dette skal fjellsamisk ha hatt sterk påvirkning i Laksefjord, og også en del på Varangerdialekten. I dagens Torskefjord-dialekt er det noen flere sjøsamiske trekk enn i indre Laksefjord.

Anders Larsen mente at Kautokeinodialekten har øvd sterk innflytelse på Kvæningens dialekt, særlig i indre del. I indre Kvæningen har alt tidlig Kautokeinfoolk bosatt seg, f.eks. ses i en militær rulle fra 1811 at 26 menn der var født i Kautokeino.

I Kåfjord, Lyngen og Balsfjord-området synes dialektene ikke å ha slike sjøsamiske trekk som dialektene lenger nord. Det fins lite opplysninger om dialektforholdene her i tidligere tider. Dagens dialekter har tilhørighet til Tornesamisk dialekt. I Vesterålen og Tysfjord skal ha vært en spesiell sjøsamisk dialekt som er utdødd, men denne dialekten hadde ikke dagens sjøsamiske trekk. Dagens Sør-Troms hører til Tornesamisk. Det er interessant at kystordet *beavža* var kjent også i Sør-Troms-området.

Til slutt bør nevnes at dialektforskjeller er mer enn bare lydlig forskjeller og formforskjeller. Det fins også gamle sjøsamiske ord som kan ha blitt bevart langs hele kysten, som vil være interessant å samle inn og sammenligne. En del ordbøker har mange sjøsamiske ord, f.eks. Eliel Lagercrantz ordbok, Knud Leems ordbok og Stockfleths norsk-samiske ordbok. Ut fra det kan man kanskje snakke om et slags dielektfelleskap langs kysten.



Ordforrådet i Porsanger

Det fins mange forskjeller i ordforrådet, slik som at det brukes forskjellige ord på forskjellige steder, eller samme ord med forskjellig betydning.

Vi har noen ord som skiller vestlige og østlige samiske dialekter, og Porsanger hører til øst. Eksempelene her viser ord fra østlige dialekter som fins i Porsanger og i de østligste sjøsamedialektene også:

øst	vest
<i>hállat</i>	<i>hupmat</i>
<i>áddet</i>	<i>ipmirdit</i>
<i>vuossárga</i>	<i>mánnodat</i>
<i>ruitu</i>	<i>báhti</i>
<i>suohkat</i>	<i>buvru</i>
<i>reatká</i>	<i>gaskkas</i>
<i>máddi</i>	<i>lulli</i>

Mellom Karasjok og Porsanger er noen forskjeller, f.eks.:

Porsanger	Karasjok
<i>beavža</i>	<i>nuorta</i>
<i>rišku</i>	<i>hárát</i>
<i>riškkostit</i>	<i>ráhput</i>
<i>sivli</i>	<i>stivli</i>
<i>gártnas</i>	<i>gárnanas</i>
<i>hírrát</i>	<i>šírrá</i>
<i>bássi</i>	<i>híngal</i>

I Porsanger fins mange ord som hørte til i den gamle sjøsamedialekten, for eksempel fins ordene *beavža*, *rišku*, *sivli*, som ikke er vanlige i Karasjok, allerede i Leems gamle ordbok fra 1700-tallet (*bevzhja*, *rishkko*, *sivlle*). Det er likevel ikke så mange sjøsamedialektord som fins



i alle sjøsamedialektene. Men ordet *beavža* er kjent langs hele kysten, i hvert fall fra Varanger til Lyngen. Men sjøsamedialektene er selvsagt rike på ord som angår kystens natur og levekår. For eksempel er ordet *deappu* (tang) kjent langs hele kysten. Ordet *stuollá* er navn på en tangsort, og ordet brukes i hele Finnmark, men i Kåfjord (Lyngen) kalles det *sálla*. Ordet for tangsprell er *stákkoš* som er kjent fra Kåfjord til Tana, men i Varanger kalles det *šákkoš* (som kanskje er det eldste navnet?). Ordbøkene har ofte med mest ord fra innlandet og ikke så mange ord fra sjøsamedialektene.

I Porsanger fins også forskjeller innad fra sted til sted (og ofte fra person til person), f. eks.:

<i>ássu</i>	<i>háše</i>
<i>ávji</i>	<i>suoidni</i>
<i>guolbi</i>	<i>láhtti</i>
<i>dimbbar</i>	<i>hirsá</i>
<i>ruohkki</i>	<i>álka</i>

Ordet *ávji* er for eksempel mest kjent i ytre deler, også på østsiden. På vestsiden av Porsanger brukes *ruohkki* om alke, og på østsiden kalles det *álka*. På østsiden har de antakelig fra gammelt av brukt *ruohkki* om lunde. Forskjellene i ordforrådet er lite forsket på, men det kan virke som Stabbursnes-Igeldas kan ha noen spesielle ord i forhold til lenger nord. Noen ganger er det forskjeller mellom Gåradak og Kolvik. Noen mener at det forskjeller fordi de ved Igeldas har mere slektsforbindelser med fjellsamer eller Karasjokfolk. Til en viss grad er det slikt ved Gåradak også. I Kolvik skal da folk, hevdes det, ha bevart mye gammel sjøterminologi. Men dette er antagelig ikke forsket så mye på. Det kan vel tenkes at også ved Igeldas er bevart gamle sjøsameord som ikke er kjent lenger nord. Det er også forskjeller fra person til person, og forskjeller ut fra aldersfaktoren også.



MUITALUSAT / FORTELLINGER

Porsáŋgu olbmot leat mitalan
Porsangerfolk forteller

Dálki

Johan Josefsen: Mii eat leat dan maŋŋil go rádio lea boah tán ja diet mitala buotin, mii eat bija oppa measta merkii ge dan dálkehommá. Muhto mun gal láven geahčastit ná go meara ala galggan, de gal - ii danin gal..., ahte mun lean juo gullan gal dálkki - seammás geahčan maiddái mearas ja buotin áimmus ahte leat go mihkkige diekkár heajosdálkemearkkat áimmus. Dan gal lea, erenoamáš go meara ala galggan. ...Balvvain de oainnán gal, jos bieggabalvvat leat, ahte de galgá leat forsiktig, ii mannat menddo guhkás.

Johan Josefsen: Vi har ikke brukt det, etter at radioen kom som melder alt, så legger vi nesten ikke merke til det med været. Men jeg bruker jo å se etter når jeg skal på sjøen - ikke for det, jeg har hørt værmelding - men jeg bruker da med det samme å se på sjøen og alle ting på himmelen om det er noen uværstegn på himmelen. Så det er sånt, særlig når jeg skal på sjøen. ... Jeg ser på skyene, om det er vindskyer, da skal man være forsiktig og ikke gå for langt ut.

Balvvat

Hans Oliver Hansen: Na mis gal lea davvil dan láhkai go Njeaiddán ala bidjá balvva de boah tá nuorti. Gákka ala bidjá balvva dalle lei novrra. Bidjá, dahje oazžu lohkat miedábeallái bidjá balvva daid váriide, de lea..., de boah tá bieggá nuppe guovllus. Ja go deaddila balvvaid Muŋkavári ala beavžžabeal vuona de boah tá de garra veasta. Ja go Gákka... -mo'at de lei? - go Gákka miedabeallai maid balva hui vuollin, dalle lea máttil, dalle boah tá dat, dien láhkái 'at lei. Muhto balvvat mat idistit diehko váriid ala, jus doppe meara alde

Skyer

Hans Oliver Hansen: Hos oss har vi det med nordlig vær at når det han legger skyer rundt Njeaiddán da blir det nordøstlig. Kommer han med skyer på Gágga da blir det nordvest. Vi kan si at han kommer med skyer på lesida av fjellene, så vinden kommer fra motsatt side. Og når han kommer med skyer på Muŋkavári på østsida fjorden da blir det sterk vestavind. Og på Gágga ..., hvordan var det? – hvis han lager skyer veldig langt nede på Gágga, da blir det sørlig, sånn er det. Men skyer som dukker opp på fjellene når man er på sjøen, da må man gå på land, da blir det uvær. , de galgá gáddái vuolgit, dalle lea boah timin garra dálki.



Eallit ja lottit dovdet dálkki

Johan Josefsen: Muhto omiin, dalle go doalaimet omiid, dat gal orui, nu go sávzzain ge, de dat, dat gal dovdet dálkki jándora ovdal go dálki bođii. De dat dakkár suojes sajiide sirde. Dien mun ledjen bidjan merkii ahte dat gal sávzzat ledje hui..., mii dat gal didiimet oainnat dálkki go gulaimet rádios makkár dálki boahdá, muhto ahte dat ge dihte, dat ‘at orui hui somá. Mun logan ahte: “dii gal diehtibehtet dálkki ovdal go mun gulan rádios dálkki”.

Johan Josefsen: Men husdyra, da vi hadde det, med dem virka det som om..., sånn som med sauene, at de merket været et døgn før det kom. Da flyttet de seg til plasser som ga ly. Jeg hadde lagt merke til at sauene var veldig ..., vi visste jo selvsagt for vi hadde hørt i radioen hva slags vær som kom, men at sauene også visste! Det var så artig. Jeg sier til dem: «Dere vet været før jeg hører det i radioen».

Hans Oliver Hansen: Nu go dál ge lea hirbmat galmmas, gáirrut dat čohkkájit doppe eatnan alde, orru ahte dat guhtet daknasiid. Dat bohtet gáddái dat ja čohkkájit eatnan ala, dat vissa gollot.

Ja go dál lea gidđat dál ge, dáppe leat ain állahat dál, de ii dárbbas vuordit gal ahte dat lieggana ‘al vuosttain. Dat manná guhká, dat boahdá muohta ain go állahat leat leamašan ja mannan. Muhto dat leat mángga beai ovdal go ‘al állahat de buot jávket, de diehtá ahte dál álgá buorránit dás rájes. Dalle mannen dat ge dohko bajás, duoddarii. Doppe lea juo bievla álgán veahás, dieid váriid ala.

Hans Oliver Hansen: Sånn som nå også, når det er så kaldt, da sitter måsene på land, det virker som de beiter lyng, De kommer på land og sitter på bakken, de fryser visst.

Og sånn som nå om våren, og her enda er snøspurv, da trenger man ikke vente at det skal bli varmt med det første. Det tar lang tid, det blir snevær igjen etter at snøspurvne har vært her. Men det er mange dager etter at snøspurvne har forsvunnet helt at man vet at da begynner det å bli bedre heretter. Da har de dratt opp i fjellet, da har det allerede begynt å bli bart oppe i fjellene.

Ivnnit, guovssahas, beaivváš

Hans Oliver Hansen: Dat ‘at gal lea jos ruoksada, de lea heajos dálki, dat gal lea. Gos ‘al jo ruoksáda, doppe lea bohtimin heajos dálki.

Guovssahas muitala go bidjá..., mus lea vilbealle mii láve lohkat ahte go boahkána bidjá badjel vuona, guovssahasboahkán, duon guvlui manná justa doarrás vuona badjel, de lea..., lávejit lohkat de lea boagán badjel Porsáנגgu, de lea garra máttil bohtimin. Ja dat gal láve heivet, dat gal lea ain. Dat lea vearrámus bieggá dálvet, dat lea galmmas nu nu ahte.



Hans Oliver Hansen: Det er jo sånt hvis det blir rødt da blir det uvær, det er sånt. Hvor det enn blir rødt på himmelen, da kommer uværet derifra.

Nordlyset forteller når det legger ..., jeg har et søskenbarn som bruker si at når det legges et belte over fjorden, et nordlyselte tvers over fjorden, da bruker de å si at når det er belte over Porsanger da kommer sterk sønnavind. Og det bruker å passe nå også. Det er den verste vinden om vinteren, den er så kald at.

Johan Josefsen:

Diet gal lei maddái, jos hirbmadit bulii guovssahas badjel almmi de..., jos leike beare dákkár ráanna badjel almmi, dat lei buorre dálkki mearka. Dan gal lávejedje lohkat. Ja de dasto jos hirbmadit šealggui ja bulii guovssahas badjel almmi, dat lei heajos dálkki mearka fasttain, biekkat ja nie.

Čavčča áigge lávejedje diet násttit..., go čilges albmi lei ja násttit hirbmadit maid dáža lohká “blinke”, dat lei buolaš mearkkat die diet de ledje.

Diet lei heajos dálkki mearka diet, gierddu birra beaivváža. Earenoamáš nu go dálvet, ja mánu birra maddái jos lei gierddu, dat lei muhtadálki die diet, nu go dálvveáiggi.

Dat áitalastá dálkkiin, heajos dálkki.

Johan Josefsen: Der var det også noe, hvis nordlyset brant forferdelig over himmelen.... -hvis det blir laga bare en rand over himmelen da er det godværsmerke, det brukte de å si. Men når nordlyset skinte forferdelig og brant over himmelen, da var det uværstegn, sånt som vind.

Om høsten så brukte stjernene ..., når det var klarvær og, som det sies på norsk, stjernene “blinket” forferdelig, da var det kaldværstegn.

Det der var et uværstegn, når det var ring rundt sola. Særlig om vinteren, og også når det var ring rundt måna, da var det snøvær, vinterstid.

Når det vises 2 soler på himmelen (áitalastit), da kommer han med uvær!



Borjjasteapmi

Hans Oliver Hansen: Mun sáhtán gal mitalit dakkár mii hui, ... mu áddjá..., dat lei mitalan mu áhččái, go sii ledje gánddat de, dahje nuorra albmát, de sii galge Kjelvikii bivdui vuolgít giđdat. Ja dat vulge doppe Gálggošluovttas, dat mii gohčoduvvo Sandvik, dat olggut luokta. Gálggošluovttas vulge, muhto dat vurde dassá, dassá go šattai hirbmat garra ča-, giđdamáttil, albma kuling, riđđu dakkár ahte. Dat vurde dassá go čáhci lea justa ulli, dalle dat bidje borjasiid Kjelvikii ja njealjít manai nu johtilit. Dat “Hamburgar” lei Sieiddi olggobealde mannamin olggos, stiima, koallastiima, suovva beare mieđás manná. Ja dat borjjastedje meattá dan Hamburgara gánddat. Ja go Kjelvikii bohte, ii lean vel fiervá. Ja dien lean rehkenastán dat leat ádjánan vihtta tiimma badjel. Dat gal lea johtilit. Dat lea hui johtilit. Dalle manná fanas ‘al hui mánga knohpain. Go viđa tiimmas lea, mun dieđán beare šøitain Billávuonas mun lean maid leamaš Honnesváhkái gávcci ovcci tiimma. Dat leat bures borjjastan dalle gánddat.

-Ja de mitalii Jovvna Lemet, dat orui dás Goarahagas, deike lei náitalan. Dat lei mitalan fasttain iežas bárdnái, Hans Johnsenii. Sii ledje doppe..., juoidá maid gohčodit Sleppen vai mii ‘at lea, mun gal in dieđe, dat leat beare dieppe juogalágan diekkár coahkásat dieppe, dieppe ledje bivdimin olu fatnasat. Dai’uin lei njealjít. Ja dat fáhkka ala bođii dakkár bohtindálki, dan áigge leat várra gohčodan, diet bohtindálki dan áigge, dál go hállet dan polare lavtrykk, dat lea vitmat (?) leamaš dalle. Ja bođii máilmme fáhkka. Oaidná ahte dat bohtá meara mielde, de huiká heavsmánne ahte dál galge deavdit vuovasiid, guolevuovasiid pumpai. Ja de go vuovivas ledje pumpas, de válddii pumpa hui bures čázi dalle. Ja de gesse borjasiid, álge šlávét dohko Kjelvik vuollái vuosttás. Dat lei nu vuosttás go besse. Dat lea nu buorre leamaš dat hevsmán stivret ahte, dat lei lohkan Lemet ahte mañábeal stivrrana doppe lei čáhceborga golbmalot mehter manai mañás, diekkár čáhceborga. Dego arve..., dakkár čáhcedávgi manai bajás, nu johtilit girdá fanas. Redningskøita, dat lei dan áigge mas lei mohtor, ja dat bođii..., dat válddii dieppe, vieččai nu ollu fatnasiid go oaččui maññái. Bođii sin lusa maiddái jearrat, huikkii sidjiide áigot go..., “ii”, logai heavsmánni, eai sii dárbbáš. Ja dat borjjastedje, šlávjedje, ja besse Kjelvikii. Ja ledje buohkat nuppe bealde čalmmehuvvan, sálti lei buot bilidan daid čalmmiid.

Bátseilas

Hans Oliver Hansen: Jeg kan jo fortelle om noe veldig..., min bestefar hadde fortalt til min far, da de var gutter eller unge menn, de skulle reise til Kjelvik på fiske om våren. Og de startet i Gálggošluokta, det som kalles Sandvik, den ytre vika. De startet fra Sandvik, men de ventet til det kom veldig sterkt



vårsønnvind, ordentlig kuling, så sterk at. De venta til det var akkurat flo sjø, da satte de seil til Kjelvik, og åtringen gikk så fort. «Hamburgeren» var utfor Skarvberget på tur ut, stimen, kollstim, røyk bare på lesida. Og guttene seilte forbi Hamburgeren. Og når de kom til Kjelvik var det enda ikke blitt fjære sjø. Og det har jeg regna ut at de har brukt fem timer over. Og det er fort, det er veldig fort. Da går båten med mange knop. Når den på fem timer – jeg vet bare at med skøyte har jeg også vært med fra Billefjord til Honningsvåg på åtte-ni timer. De har seilt bra den gangen guttene.

Og så fortalte Jovvna Lemet, han bodde her i Gåradak, han var gift hit, han hadde fortalt til sin sønn, Hans Johnsen. De var der – det er noe som kalles Sleppen eller hva det er, jeg vet ikke, det er bare en slags grunner der – der var det mange båter og fisket. De var der med åtring. Så kom det plutselig uvær, i den tida kalte de det *boahendálki*, det er vel det man i dag snakker om som polar lavtrykk. De visste om sånt den gangen. Og det kom veldig brått. Han ser det kommer etter sjøen, og høvedsmannen roper at nå skal de fylle lever, fiskelever, i pumpa. Når det var lever i pumpa, da tok pumpa vannet opp bra. Og så heiste de seilene og begynte å krysse mot Kjelvik, mot været. Det var sånt motvær at man (så vidt) kunne komme fram. Han har vært så bra å styre den høvedsmann, Lemet hadde sagt at etter roret gikk sjøfokken tretti meter, sånt sjøfokk. Det gikk som en vannbue opp, så fort flyr båten. Redningsskøyta, det var på den tida den som hadde motor, den henta så mange båter den klarte og slepte etter. Den kom også til de, og ropte og spurte om de skulle ..., «Nei», sa høvedsmannen, de trenger ikke. Og de seilte, krysset, og klarte å komme til Kjelvik. Og alle på ene sida var blitt blindet, saltet hadde ødelagt øynene fullstendig.

Biegga

Johan Josefsen: Dat ledje hui buorit egentlig, boares olbmot, vitmat die dien de ahte dálkki..., ahte oaidnit maiddái. Dat lávejedje rávvvet min, dalle go mii leimmet gánddažat, ahte dii galgabehtet doapmat gal vuolás ovdal go dálki boahotá. Vaikko dalle ii lean rádio. Die mun muittán dalle, dat lei soađi vuolde, mu viellja Martin ja dat kránnjá gánda, dat leigga hirbmadit planleggen dan ahte soai áiguba vuolgít gárdut dál. Ja dat bođii doppe ja čuoiggai gal duohko ovttá mátkke, muhto dat muhtii ovddal nu ahte, dat lei nu suhkkes muohtadálki, ja goalkesmuhtii. Ja heldigvis diet gándda guovttos jorgaleigga ja bođiiga vuolás fasttain. Ja go dat leigga boahotá vuolás, dalle bávkkihii dálki. Ja mun muittán áhčči lei maiddái doppe duon Muotkkis dieppe muoraid viežžan. Muhto dat lei juo boahotá nu vuolás, logai son gal gurrii..., moadde muora beare gudii vel rehki ja. Gurrii ja dalle báhcahii ahte (...) son áddii ahte dál boahotá nu garra dálki ahte. Ja dan dálkki vuolde dušše olbmot doppe olggut Håvikas, dat ledje meara alde. Dat bođii stoarbma, ja seammás dainna muohtadálkkiin. Ja doppe duššai maid okta áhkku, manai ovttá bávtti badjel doppe Biesain, olggut..., Ytre Leirpollas.

Uvær

Johan Josefsen: De var veldig flinke egentlig gamle folk, oppmerksomme på å se været. De brukte å formane oss, da vi var smågutter, at dere må skynde dere ned før det blir uvær. Selv om det ikke var radio den gang. Jeg husker en gang under krigen, min bror Martin og nabogutten hadde planlagt forferdelig at de skal legge snarer. Og han kom og de gikk på ski et stykke, men det var sånt snevær imot, tjukk snevær med vindstille. Og heldigvis snudde guttene og kom ned igjen. Da de var kommet



ned, så braket uværet løs. Og jeg husker at far også hadde hentet ved på det eidet. Men han var kommet så langt ned, han sa han tømte, lot bare noen få vedstenger bli igjen i sleden. Han tømte det og kom seg hurtig i vei så at (...), han forstod at nå kommer det så sterk uvær. Og under det uværet omkom folk i Ytre Hårvik, de var på sjøen. Det kom storm sammen med det sneværet. Og en kvinne omkom også, hun gikk utfor et berg der ved Biesan, Ytre Leipollen.

Bivdu

Dagny Larsen:

Dat bivde rievssahiid gielain, dan lean mun ge dahkan, ja de lea, njoammiliid bivde gielain, ja de ledje nu go buoidagiid, geat buoidagiid válde ja njuvve ja vuvde náhkiid, daid bivde gilláriin, dat lei buoidatgillár, ja de lei sáhpángillár, fas sáhpániid bivdit. Ja de ledje fangstgrop gos ‘al ráhkadedje dalle ledje fasttain bivdimin, galge daid villa bohccuid vai ledje go maid ge divriid maid galge fidnet, dat maiddái lei okta bivddus. Ja de lei de, go mii manaimet meara ala de mii válldiimet, sánddahiid čuokkuimet, dat lei sánddahiid čuoggut, gos coagis lei mearra, nu go daid gárguid alde, gos lei fiervá, fiervvááigge ja de bođii ulli, de ledje sánddahat, don oidnet, ožžot geahččat fatnasis, don oainnat ahte sánddahat veallájit botnis, ja de čugge, mun maid leamaš mielde dies dalle go, mánnán.

Go bivde de ledje gillárat, ledje go buoidagiid bivde, buoiddagillárat, ja de lei rieván, rievánis fas ledje rievánruovddit, gohčodedje daid. Ja várra ledje kumperuovddit maiddái. Ja buoidagat sáhpániid daiguin lei gillárat. Ja de lei dieibmu, go mii galggaimet állahiid bivdit. Állahat dat leat dat snespurvat giđđat. Állahiid bivdit de lei, ráhkadedje dieimmu. Dat lei soabbi maid don vižžet, guhkes soappi, dat oaččui leat pára mehter guhku. De bijat dasa heasttaseabbis guolggaid, heastaseibeguolggaid ja de ráhkadat dego giela, botnjat daid ja de bidjat duppalassi. De šaddá dego giella, ja de čugget ráiggi dasa soabbái ja de bijat dan giela čugget diesa gitta, muorrapinnjain vel gitta, nu ahte dat eai beasa. Ja oaččut bidjat hui teahtta, logi sentte ja vel unnit juohke giela gaskka. Ja diesa mannat, ja de bidjá juoidálgan suoidneruskaid birra dien dieimmu. Go állahat bohtet dasa de vázzet ja manná oaivi dien giellasa čađa ja de darvánit gitta. Ja de lei gálgat dieid.

Ja de lei fasttain go dan ii gillen de lei fas ravggá ráhkadeimmet, de lei fas ravget, guhkes muorra, olles diekkár guhkes stávrá. Ja de báddi bohtá dan olggut stávrras dan vuolit, nuppi guhkes stávrá vuolit. Ja de diesa bijat suoidneruskaid gaskii. Ja állahat bohtet hirbmat olu muoraid gaskii. Dat ii leat aiddo mehtar, bealnut mehtar, gasku dan muoras, stoalppus. Ja de ravget go leat állahat dies, ieš leat čiehkádan nurkke duohká. Ja go de ravget dien de lea nu



fárta ahte dat časká jámas daid állahiid, ja muhtumat mannet bealleheakka. Ja de láviimet mis fas, bidjat viehkat ohcat daid mat leat skáđđášuvvan, ja ohcat vai beassat goddit. De dat lei hirbmat effektiv bivddus, dat ledje ollu álláhat dalle okta manus jápmet.

Fangst

Dagny Larsen:

De fanget harer med snare, det har jeg og gjort. Harer fanget de med snarer, og så var det røyskatt, de som jaktet røyskatt og flådde og solgte skinn, de fanget dem med felle, det var røyskattfelle. Og musefelle, den fanget de mus med. Og så var det fangstgrav, det laget de som skulle fange villrein eller var det noen andre dyr de fanget, det var også en fangstmåte. Og så var det, når vi rodde på sjøen, da brukte vi å stikke (*čuoggut*) flyndre, man stakk flyndre, der det var grunt, sånn som på øyrene (*gárguid alde*), der det var fjære, når det var fjære og det flødde, da var flyndrene, du så dem, du kunne se dem fra båten, du ser at flyndrene ligger på bunnen, da stakk man, jeg har også vært med på det den gang, som barn.

Når de fangstet så var det feller, når de fangstet røyskatt, røyskattfeller, og for reven var det revesakser. Og det var kanskje ulvesakser også. Røyskatt og mus de ble tatt med feller. Og så var det en spesiell snare (kalt *dieibmu*) når vi fanger snøspurv, *állahat* det er de snøspurvene om våren. For å fange snøspurv laget man den snaren. Det var en stav som du hentet, den kunne være par meter lang. Så setter du på hår fra hestehalen, hestetagl, og lager som en snare, snor dem og setter dobbelt. Da blir de som en snare. Så lager du hull for staven og setter snaren fast der med en trepinne enda, så den ikke løsner. Og du kan sette dem veldig tett, ti centimeter eller mindre mellom hver snare. Og når de går dit – du setter enda noe høyrusk rundt snaren. Når snøspurvene kommer så går de og får hodet fast i snaren og de blir fast. Så var det å springe å ta de løs.

Og når man ikke gidde (å fange dem sånn), så laget vi et redskap til å rykke med. En lang trestokk, en hel sånn der staur. Og så kommer det en snor fra den øvre stauren til den nedre, den nedre er en annen lang staur. Og så setter du litt høyrusk mellom de to staurene. Og veldig mange snøspurv kommer dit mellom de to stokkene. Det er ikke fullt meter eller halvannen meter mellom de to stokkene. Og så rykker du til når snøspurvene er der, sjøl har du gjømt deg bak hjørnet. Og når du rykker til så får den sånn fart at den slår snøspurvene så de dør, noen blir halvdøde. Og så brukte vi da å springe og leite der skadde så vi fikk avlivet dem. Det der var en veldig effektiv fangstmåte, det var mange snøspurver som døde med en gang.

Ládjju

Dagny Larsen:

Ja go meahccelájus leimmet mii, de lei, doppe lei váldit ja láddjet, galggai liššás leat soadjá. Dat lea, dan liššá vuorbái, dasa čadnojuvvo soadjá dat lea diekkáraš dego jorba tija. Dat lei ráhkaduvvon reatkkás diet rieggá (rieŋgá?), ja de dasa sorrojuvvon báddi, duon láhkái ahte dat galggai dollet suinniid. Go don boadát liššáin časká duohko, de mannet buot suoinnit, don it dárbbáš riškkostit álgit, nu go eará, gieddelájus, mii riškkosteimmet. Meahcis ii dárbbáš riškkostit, dat lei diet soadjá dien liššás gitta, dat válddii ja veahkehii, dat lei seammá go diet dán áigge diet, manin dat gohčodit? Fôr-, láddjen-, diet mii suinniid sirdá go láddjejit, ii fôrhorstar muhto dat..., dat láddjet ja de vudjet dieinna. Vendár! Vendáriin, dat lei juste dego



vendár, dat doalvvui suinniid ovttá sadjái, dego reanna go manná ja láddje. Dien gal mun sáhtášin vaikko otne - jos livččii geassi lean - čájehit.

Slátt

Dagny Larsen:

Når vi var på utmarksslåtta, da var det å slå, på ljàen skulle det være «vinge». Det er: på ljàskafte (vuorbi) ble festet sånn rundt ting. Den var laget av einen den ringen, og så var det surret band, sånn at det skulle holde høyet. Når du kommer med ljàen og slår der, så går alt høyet sånt at man ikke trenger å begynne å rake med rive. Det var anderleders ellers sånn som når vi slo på jorda, da raket vi. I utmarka trengte vi ikke å rake høy. Det var den «vingen» som tok og hjalp til, på samme måte som dagens ..., hva kalles det? Fôr- ..., den som flytter høyet, ikke fôr høster, men ..., den slår og så kjører man med den ..., vender! Med vender, den er akkurat som vender, den samlet høyet på ett sted, som en renne når man går og slår. Det kunne jeg gjort i dag også hvis det hadde vært sommer.

Duddjon

Dagny Larsen:

Na daid dujiin lea dan láhkai dalle go mun álgen skuvlla vázzit mun ledjen oktanuppelot jagi mun ledjen dalle jo, mun godđen suohkuid, fáhcaid, geanseriid. Ja de ledje ulluid káret, dat ledje vuos sávzza beaskidit, ulluid káret, ulluid batnit. Mun lean dieid álgán dalle go skuvlla vázzen Billávuonas. Go de boadán ruoktot de lei álgit batnit dahje káret ulluid, ja de, buot lei seamma dehálaš. Ja de lei godđit, ja de ledje ránu godđit. Ja lean mun godđán dat leat ránut, dábálaš dakkár gákkemuorain ja de lean oppstadvevain gohčodit dat lea fas giehtarátnu mii galgá godđojuvvot, das leat geađggit vuolde das, ja de lea beare dakkáraš masa heaŋgá dat rátnu. Ja de lea godđit fáhcaid, geanseriid, suohkuid. Mu mielas lea buot seamma dehálaš. Ja de lean gággasa godđán, dan maid beassá buvssaid, dan lean duhppen. Ja dat lea buksagákkis, das galgá sisbuvssaid goarrut. Ja dat leat maid mii dalle ovdal atnán, geavahan, dat ledje ullobuvssat dat ledje gorron gággásis. Ja de lean gietkaniid ráhkadan. Ja de lean roavgu gorron. Ja lean čázehiid gorron, gusanátgápmagiid gorron, ja de lean nuvttohiid gorron. Ja de lean gávttiid gorron, ja náhkkebuvssaid. Ja de lean čuoldán vuoddagiid, čuoldán boahkániid, gorron leairaboahkániid. Ja de goarun gahpir...., dieid njuorjonátgápmagiid, ja de lean vilgesriebannáhkkegahpiriid gorron. Ja de goarun leairahánskkaid ja njuorjonáhjáhkaid, ja veasttaid. Ja de goarun gávttiid, albmágávttiid, nissongávttiid ja riesun liinniid. Ja mat vel ledje?



Diekkáriid lean godđán, ja mu isit ráhkadii dáid gákkesmuoraid munnje ja duokkár dábálaš gákkesmuoraid maiddái maid gohčodit flatvev. Ja daiguin lea, dás gal lea várra namma, duokku lei vuodđu, dan mun in muite šat daid namaid.

Mun láven suohpput, mus leat..., suohppumuoraid lei maid lei ráhkadan Petter. Mun láven suohpput ja de bijan dan bummii, ja de lea álgit..., de leat geađggit galge lean dáppe vuollin. Ja de lei latnjamuorra dákko. Dat lei mii galgai dan sirdit ieš dan go leat bidjan oktii láiggi čađa, de galggat fasttain váldit dan láiggi, čavget bajás, ja de molsut fas lanja ja de bidjat fasttain láiggi diehko gaskii. Ja de, dien láhkai..., ja nu oaččui hervet maiddái. Ja dieid lean mun ráhkadan olu, dat gohčodedje, álggus gohčodedje dáppe Manndalsgrenan dan. Muhto dat lea maŋŋil gullon ahte dat lea ráhkadan miehtá kysta dohko gitta Ruošša rádjái. Dat leamašan miehtá Finnmárkku diekkáraš bargu. Ja diet ledje, gohčodedje giehtarátnun dieid. Ja duot maid vevstovllain ráhkada, stovllat lea dieid namma, de dat lea álkit, dat lea beare suhkkol lea mainna, go čugge dan godđaga čađa, ja de lei beare dearpat dan gal, dat gal lea hui álki. Muhto dás leat eambo bargu dainna, ja do lea juo duot olmmoš (govas) ráhkadeamen dieid.

Ja čiehgahpiriid lean gorron, buot maid bivttasin gullá albmáolbmo, nisssonolbmo, ja mánáide.

... Porsáŋgu gákti leamaš čađat Kárášjot gávttiin ovttalágan. Dat ii lean goassige eará go Kárášjot gákti Porsáŋgus, dat lei okta ja seamma, ja gitta Tanai, dat lei dat seamma gákti. Muhto dál leat ođđasit álgán ráhkadit Billávuonas.

.... Mun vajan vuos gávtti, mun vajan gávtti ja de álggán goarrut, goarun vuos sealgediliid, dat golbma smávva sealgedili vuolásguvlui. Ja de bijan daid doaresdilliid, sealgedilliid ja de bijan oalgebihtáid, goarun gitta, ja de goarun ovddabealbihtá gitta ja de ovddabeal diliid fasttain dan ala ja de goarun čaveha, čavetláđđi gáktái. Ja de goarun soajáid, bijan daid gitta. Ja de goarun, mun goarun vuosttain daid gieđavuole bihtáid ja de soajáid gitta dasa. Ja de smávva diliid velá ovddabeallái, vuolágeahčái gitta. Ja de bohtá holbi. Ja dál lea oainnát holbi hui govdat, hui olu galgá duorrat holbbi vai lea hui čáppat. Ja nie lea gáktegoarrun, dat ii leat vearrát.

...Mu mielas orru nu ahte, go mii galgat, mun galggan činadit, mu mielas dat lea..., buot mánát, mánáidmánát mus dat lea konfirmašuvdnii, dat galget gávttit. Nu ahte dat lea vissa



liikomin go nuorra olbmot maiddái álget ahte sii áigot gávttiid. Mus lea dál ge gánda masa lean gorrón gávtti ja náhkkebuvsaid maiddái. Ja de vel galget diet (...) gápmagat dasa. Ja boahkániid lean ráhkadan maiddái, goarun leairras oainnat boahkániid, beare silbbaid vel bijan gitta. Gahpiriid, sámevahpiriid maid lean gorrón ovdal, muhto dál eai ane šat dieid gahpiriid, dál lea hui álki ii dárbbas dainna tuillett. Muhto liinniid ráhkadan gal jo vaikko man ollu. Dan gal ostet juohke sajis.

Arbeid (duodji).

Dagny Larsen:

Med det håndarbeidet er det sånt at da jeg begynte på skolen, jeg var elleve år allerede da, så strikket jeg sokker, votter og gensere. Og det var å kare ull, det var først å klippe sauene, kare ull, spinne ull. Jeg begynte med det på den tiden jeg gikk på skole i Billefjord. Når jeg kommer hjem så var de å begynne å spinne eller kare ull, og alt var like viktig. Så var det å veve, det var å veve grener. Og jeg har også vevd, det er grener, med vanlig vevstol (*gákkemuorat*), og så med det som kaltes oppstadvev, det var da «hånd-grener» som skulle veves, den har steiner nede, og så er det bare sånn der grenen henger. Og så var det å strikke votter, gensere, sokker. Jeg syns alt er like viktig. Og så har jeg vevd vadmél, til bukse, det har jeg tovet. Og det er buksevadmél som man syr underbukser av. Og det er hva vi har brukt før, det var ullbukser sydd av vadmél. Og så har jeg laget komser, Og jeg har sydd feller. Og jeg har sydd kommager, kuskinnskomager, og jeg har sydd skaller. Så har jeg sydd kofter og skinnbukser. Jeg har vevd skallebånd, vevd belter, sydd lærbelter. Så syr jeg luer, sånne selskinnsluer, og jeg har sydd hvitrevskinnsluer. Jeg syr lærhansker og selskinnsjakker og vester. Så syr jeg kofter, herrekofter og kvinnekofter, og lager frynsetørkler. Og hva annet var det?

... Sånne har jeg vevd, og min mann laget denne vevstolen til meg, og sånn vanlig vevstol som kalles flatvev. Og disse har vist navn, bunn, jeg husker ikke mer de navnene.

... Jeg bruker å ordne renningen, jeg har *suohppunmuorat* (renningstrær) som også Petter har laget. Jeg ordner renningen og setter den på bommen. Og så er det å begynne ..., det er steiner som skal være nederst. Og så er her *latnjamuorra* (skillestokk) den skal man flytte selv, når den er satt på gjennom trådene, da skal man igjen ta trådene, stramme oppover, og så skifte skjellet og igjen sette tråd i mellom. Så på den måten, man kan lage mønster sånt også. Det har jeg laget mye av. De kalte det i begynnelsen her for manddalsgrene, men etterpå har det hørtes at de ble laget langs hele kysten helt til russegrensen. Det har vært over hele Finnmark den sorts arbeid. Og den kalles «håndgrene». Og det der som man lages med vevstol, stovllat kalles det, da er det lett, det er bare med en skyttel som man stikker mellom veven, og så er det bare å banke, det er veldig lett. Men med denne her er det mer arbeid, her ser vi det mennesket (på et bilde) holde på med det.

Og *čiehgahpir* (mannslue) har jeg laget, alt av klær til mannfolk og kvinnfolk og til barn også.

... Porsangerkofte har alltid vært likedan som Karasjok-kofte. Det har aldri vært annet enn Karasjok-kofte i Porsanger, det er samme, helt til Tana var det samme kofte. Men nå har de begynt å lage en ny i Billefjord.

... Jeg skjærer til kofte, først skjærer jeg til kofte og så begynner jeg å sy, jeg syr først *sealgedilit* (pyntestykker på ryggen), det er tre små *sealgedilit* nedover. Så setter jeg på *doaresdilit* (pyntestykker på tvers) og *sealgedilit* så setter jeg på skulderdelene, syr fast, og så syr jeg framstykket fast og *ovddabeal dilitt* (framstykkets pyntestykker) på det, og så syr jeg halsen på kofte. Så syr jeg ermene og syr fast. Så syr jeg, jeg syr først underarmstykkene og ermene fast i det. Så er det enda små *dilit*



(pyntestykker) foran, fast på nederdelen. Så kommer *holbi* (koftekanten). Og nå for tida er holbi veldig bred, man skal rynke den mye så den skal bli pen. Og sånn er koftesyng, det er ikke verre.

... Jeg syns at, når vi, når jeg skal pynte meg, da syns jeg ..., alle barna, alle barnebarna jeg har, til konfirmasjon da skal det være kofter. Så de liker visst det, når yngre folk også begynner med det at de vil ha kofter. Jeg har nå også en gutt som jeg har sydd kofte til og skinnbukser også. Så skal det være (...) kommager (sko) til. Og belter har jeg også laget, jeg syr belter av lær ser du, setter bare sølv på. Luer, sameluer har jeg sydd før, men nå bruker de ikke slike luer mer, nå er det veldig lettvent at man trenger ikke å tulle med det.

Soahti

Dagny Larsen:

Dat álggii mis Rávttošnjárggas, dat álggii treogförtis, dainna go dat álge, boahtigođii flyja juohke..., dan čavčča, treogförti čavčča bođii flyja eahkedis dat lea oktober mánuš, september loahpas oktober, moadde vahku tulljii, gávccii rájes, beal gávccii rájes de boahotá eahkedis flyja doppe veastan, ja de luoitá lysbumbbaid Rávttoššalddi bajil, ja buot čuvvgoda, šaddá áibbas čuovgat. Ja dat lei..., bombejuvvot galggai Rávttoššalddi. Ja dat ii lean duiskalaš, muhto dat lohke dat lea engelsk flyja, ledje engelsk flyja mii bođii ja. Ja dat lei mángga gear vahkus. Moadde vahku tulljii nie. Ii ge goassige deaivan dien šalddi. Ja čuovggaid bijai ja de. Ja bombaalárbma manai, dalle mun muittán áinnas oktii dalle gahčai bomba diehko gokko campingplassa, justa geaidnogrøftai. Ja ledje guokte nieidda, Ragnhild Olsen ja Sofie Amundsen, dat leigga geainnu alde justa dakko gokko..., ja dat Sofie Amundsen, dat lei Oslos..., dieppe oarjin orron, dat diđii man láhkai lea bombaalárbma go boahotá. Dalle galgá bálkesti veallut. Ja dat dan veninna ‘as gáikkehii grøftai, veallut goappašat. Bomba gahčai nuppi beallái geaidnogrøftai. Jos ii livčče lean dat livčče goappašagat mannan jámas. Dat beare hávdáduvvaiga sádduin ja geđggiin, de dat birgehii heakka, dat birgeheigga danne. Ja mii leimmet ruovttus ja galggaimet kealláarii jávkkihit buohkat, viessokealláarii. Min viessu lei dobbelis, campingplassa dom bealde, dom bealde geainnu. Ja juste go keallirluŋkka leimmet rahpan de gahčai bomba, ja dat trøhkka časkkii, dat luŋka okta manus beaškkihii gitta fasttain. Ja eat mii astan šat dohko mannat, muhto njuolga geaidnogrøftai. Doppe ledje duiskalaččat maid ‘an seamma geaidnogrøfta sisa. Dan, dan..., diet ráigi mii geainnu vuolde lea, stikkrenn! Stikkrenn siste, doppe ledje duiskalaččat maiddái dan stikkrennas, ja mii maiddái muhtimat dohko. Na de šattai dan láhkai ahte mis lei juohke eahket..., mii vulggiimet dohko Einerengii, oruimet doppe ovtta boares ádj..., albmá luhtte ihkku, ija badjel, vai eat dárbbášan ihkku viehkalit. Dat bisttii moadde vahku diet. Áhčči logai dat ii leat bargamis viehkat diehko, son



ráhkada bomberumma dan mielle-..., luohká sisa diehko, mielli sisa. Dat goaivvui ráiggi ja ráhkadii láhtti, seinniid, briskaid nu ahte don it..., go bombaalárbma šattai mii beare juohkehaš tehppena oaivái ja de dohko viegaimet. Ja lei oalle, dat lei oalle manøver dat gis.

Ja de mañimuš dat, eai ‘at deaivan dan Rávttosšalddi ja, ja de mañimuš de bođii firogförti, ja de šattai dat evakuering, dalle lei vuolgit, dat lei september mánuš, mis lei vuolgit Stabbursdalii, Luobbalii, Rávttosluobbalii. Ja de doppe..., mis ledje njeallje gusa fárus ja čieža sávzza ja heasta. Mis lei jo smávva hyhtta doppe ja de. Muhto de fertejedje, gusat fertejedje vuodjat rastá dan čiekŋalis Luobbala, ja sávzzat ja heastta, nuppe beallái Luobbala dan, oainnat go duiskalaččat áŋke, dai’uin ii lean fanas go bohte. De galgai sihkkar ahte.... Ja de ráhkadedje gámme ovttá stuorra roggái, beare dáhki dien roggái, ja mis ledje njeallje gusa ja heasta ja ieža vel leimmet ovccis dan seammá gámmes. Ja sávzzat ledje nuppi eará gámmes. Ja dat manai dat čakča dat.... Ja de lei bievla čakča hirkmat guhká. Ja áhčis lei vilges heasta, ja dat balai go duiskalaččat girdet flyjain ahte dat oidnet dien vilges heastta. De dat válddii ja vuoššai bruvna ullobáinnuid, vuoššai stuorra ruittu dievva ja de leikii, goaivvui dien heastta oaivvis gitta mañás, ja ruvvedii vel nie, ja golggai dat, šattai zebraheastan. De ii lean šat vilges heasta. Ja dalle duiskalaččat dat eai oaidnán su heastta. Dat meini dat lei, diet gal lei juo buorre, na lei dieđusge.

Ja de manai, ja de bođii dat áigi ahte duiskalaččat vižže olbmuid gitta Rávttosrožis. Muhto dalle mii, ja Per Birkeli iežas familiain, das lei stuorra tealtá, telegraftealtá. Dalle mii manaimet Rožis njuolga badjel dohko Gorbonjohkii. Gorbonjávri ja de Gorbonjot sisa bijaimet tealtá. Dai’ uin ledje guokte gusa. Min gusat gal báhce Luobbalii ja sávzzat ja. Eai duiskalaččat goddán go, guokte gal, guokte gusa goddon, dat báhce sávzzat ja guokte eará gusa. Ja de oruimet doppe vel dan Gorbonjot siste vissa ovttá vahku gitta dassáži go mannet fas dat duiskalaččat dieid olbmuid, dalle vižže jo visot doppe Roži rájes vuolás. Muhto de šattai januar mánnu ja mii leat Luobbalis, mii leat Luobbalis ja bohte spiovnnat guokte, mat flyja luitii Njeaiddán ala, dat bohte dohko. Dat lohke ahte sii bohtet viežžat guovtti vahku geažis din, badjel Áltái. Ja dalle lei jo muohta. Dalle lei juo muohta. Na mii gal gulaime dat ‘at gal lei..., ii ‘at dal buot buoremus gal ahte badjel galge vázzin dálvet Áltái. Muhto de bohte..., mus lei okta viellja mii lei militearas, dat bođii soalddát..., militear, Norgga militearain. Ja lohke: “me en gang vuolgit!”, go dat leat boahtimin viežžat, dat lea vuolgit. Ja láibedáigi mii galgai láibojuvvot, dan jáffosehkkii ja dan steikiimet Válgot kirkus dan



kirkouvna siiddus ja alde gáhkkuid dan dáiggis. Na dalle lei vuolgi, dalle mii rehkkii. Mun dat ledjen reagas, mun dat ledjen ovcci jahkásaš. Ja duiskka láibi salas ja dien, dan susken in mun dárbbášan borrat, oktage ii addán munnje.... Ja nu njuolga gitta Leavnnjarohčái, vácciimet vuolás ja de Levdnjii ja de Leavnnjarohčái. Dat lea Gákkajár mielde dohko manaimet. Doppe lei okta hyhtta masa olbmot ledje mannan. Mii oruimet das ija. Nuppe beavvi fasttain manaimet Geađgejot hyhttai ja de das oruimet ija. Ja de lei das fas vuolgit. Dat ledje, Ivar Utsi, dat lei badjeolmmoš, dat lei iežas ealuin duolmmahan luotta badjel Váddevári Váljohkii. Ja de manaimet dalle, gusat, sávzzat ja heasta ja ieža velá, manaimet Váljohkii, bođiimet dohko. Doppe lei dan mađe ovtta idjii sadji šibihii'uin sisa. Muhto de fertiimet..., doppe ii lean šatain sadji, kirkus, nohkaimet ija dan kirkus, Váljot kapeallas. Ja de lei vuolgit nuppe beavvi vuolás fasttain Supmii, Suoma beallái. Ja de manaimet Nuvvosii, dat lei guokte miilla vel vuolás Váljogas. Ja dat lei Suoma bealde. Ja doppe ledje, duiskalaš lei dieđu addán dieid olbmuide, sápmelaččaide, boahit buot šibehii'guin dan Suoma geaidnogurrii vai sii váldet buot daid šibihiiid. Dat 'at gal ledje jegolaččat, dat manne, dolvo, oktan daid šibihii'uin. De báhce ollu suoinnit ja de báhce návehat ja viesut. De lei mis..., mii oruimet golbma bearraša ovtta viesus. De lei návet, ja suoinnit ledje valjit doppe ja. Ja de dalle mii birgiimet, muhto go april bođii de lei vuolgit fasttain..., álggii suddat Deatnu, johka, de lei vuolgit fasttain bajás. De vuos Válljohkii, das oruimet guokte ija, ja de Skuvvanvárrái. Ja de Skuvvanváris lei bunkers, ja dihkki vel hirbmat olu dan bunkersis. Ja de lei, doppe maddá lei, šibihidda lei maid bunkers gos dat orro fasttain. Ja suoinnit maid leamaš gávdnon doppe maddái nu ahte..., maid borahedje šibihidda. Ja ledje vel buktán nødsprovianta dohko dan mađe nu ahte dat olbmot ožžo. Mii oruimet Skuvvanváris dassáži go šattai frigjoring. Ja de mii seisende maia dalle mii vázzileimmet. Mii leat ruoktut vuolgán. Dat lea gussa guoddán Suomas, dat lei okta gálbi ja ledje logemađe lábbát fárus dalle ja. Ja de nubbi gussa guttii justa go bođiimet Rávttošnjárgii. Ja de sávzzai'uin ledje lábbát. Mis lei..., go čakča bođii, mis lei biergu vallji, mis lei mielki čađa ja vuodja. Ja seisende maia eahket mii bođiimet Rávttošnjárgii. Dalle lei juo bievla ja rássi ruonás juohke sajis. Ja dien láhkai manai min diet evakueringhistorjá. Dat lei eneste familie mii vulggii Stabbursdalas ja gitta Supmii šibehii'uin. Dat lei helt, dat lei áibbas..., ii ádden olmmoš ahte diet maid meinnestuvvá. Ii dál gal klárašii oktage vuolgit diekkár tuvrra.

Krig

Dagny Larsen:

Den begynte hos oss i Stabbursnes i treogførti, for da begynte å komme fly, den høsten i førtitre kom det fly om kvelden i oktober måned, i slutten av september, oktober, et par uker tullet det, fra åtte, fra



halv åtte om kvelden kommer flyet fra vest, og så slipper den lysbomber over Stabbursnes bru, og alt blir lyst, det blir helt lyst. Og det var ..., Stabbursnes bru skulle bombes. Og det var ikke tysk, de sa det var engelsk fly som kom. Og det var flere ganger uka. I et par uker tullet den sånt Og den traff aldri brua. Den slapp lys(bomber). Og bombealarmen gikk, jeg husker særlig da en bombe falt der hvor campingplassen er, akkurat ved veigrøfta. Og det var to jenter, Ragnhild Olsen og Sofie Amundsen, de var på veier akkurat der, og Sofie Amundsen, hun hadde bodd i Oslo, der sørpå, hun visste hva det var når bombealarmen kom. Da skulle man kaste seg ned. Og hun trakk venninna i grøfta så begge lå der. Bomba falt i veigrøfta på andre sida. Hadde det ikke vært det, hadde begge blitt drept. De ble bare begravd av sand og stein, så hun berget livet, de berget livet. Og vi var hjemme og skulle alle komme ut og ned i kjelleren, huskjelleren. Vår hus var lenger bort, på andre sida campingplassen, på andre sida veien. Og akkurat da vi hadde åpnet kjellerluka så falt bomba, og trøkket slo med det samme luka igjen. Og da nådde ikke å gå dit, men rett i veigrøfta. Der var tyskere også i den samme veigrøfta. I den der åpninga under veien, stikk-renne! I stikk-renna var tyskerne også, og vi også noen av oss dit! Og så ble det sånt at hver kveld, vi fôr dit til Einereng og bodde hos en gammel mann om natta, over natta, for at vi ikke skulle trenge å springe avgårde om natta. Det der varte et par uker. Far sa at det er ikke er mulig å springe dit, han skal lage bomberom inni bakken, inni melen. Han grov ut og laget golv, vegger og brisker så man ikke ..., når det ble bombealarm så tok vi bare hver teppet på hodet og sprang dit. Det var noe til manøver det der.

Og til slutt – de traff aldri Stabbursnes bru – og tilslutt kom fireogførti, da ble det evakuering, da var det å reise, det var i september måned, vi måtte starte til Stabbursdalen, til Luoppal, Rávttøšluoppal. Og der ..., vi hadde fire kuer og sju sauer og hesten. Vi hadde allerede en liten hytte der. Men så måtte kyrne svømme over den dype Luoppal, og sauene og hesten, til andre sida av Luoppal, for du skjønner tyskerne hadde i hvert ikke båt når de kom. Da skulle det være trygt. Og så laget de en gamme i en stor grop, bare (å sette) tak over gropa, og vi hadde fire kuer og hesten og sjøl var vi ni i den samme gammen. Så gikk høsten. Det var veldig lenge bart om høsten. Og far hadde hvit hest, og var redd at når tyskerne flyr over at de ser den hvite hesten. Han tok og kokte brun ullfarge, kokte en stor gryte fulle, og helte og øste over hesten fra hodet og helt bak, og gned enda sånn ... det rant, det ble en zebrahest. Det var ikke lenger en hvit hest. Og tyskeren så ikke hesten hans. Han mente at det der var bra, og det var det selvsagt.

Og så gikk, så kom den tida at tyskerne hentet folk helt fra Rávttøšrohči. Men da (dro) vi, og Per Birkeli med sin familie, han hadde stort telt, telegraftelt. Da dro vi fra Rohči rett over til Gorbjonjohka. Gorbjonjávri og inne ved Gorbjonjohka satte vi teltet opp. De hadde to kyr. Våre kyr ble igjen i Luoppal og sauene. Tyskeren drepte ikke mer som to, to kyr ble drept, sauene og to andre kyr ble igjen. Så bodde vi der ved Gorbjonjohka antagelig en uke til tyskeren var dratt med de folkene, da hentet de alle fra Rohči og nedover. Men så ble det januar måned og vi er i Luoppal. Vi er i Luoppal og to spioner kom, som ble sluppet fra fly på Njeaidán, og de kom dit. De sa de kommer og henter dere om to uker til Alta. Og da var det snø. Da var det snø. Vi hørte jo at det der er, det er ikke det beste å gå til Alta om vinteren. Men så kom ..., jeg hadde en bror i militæret, han kom med soldat, med norske militær. Og de sa «me en gang reise!», forde de skulle komme å hente, det er bare å reise. Og brøddeigen som skulle bakes, inn i melsekker med den og så stekte vi den i Valjok kirke, på siden av kirkeovnen og oppå stekte vi klappkake av deigen. Så var det å reise, og vi til sledene. Jeg var i sleden, jeg var ni år. Og tysk brød hadde jeg i favnen og tygget på det, jeg trengte ikke spise, ingen ga meg ... Og så rett til Leavdnjarohči, ned til Lakselv og så til Rohči. Det er Gággajávri vi går bortover. Der er en hytte hvor folk har tatt inn. Vi var her en natt. Neste dag dro vi til Geađgejohka-hytta og ble der natta. Så var det å starte igjen. Der var, Ivar Utsi, han var fjellsame, han hadde fått tråkket vei med reinflokken sin over Váddevárri til Valjok. Så dro vi, kyr, sauer, hest og oss selv til Valjok, og kom dit. Der var såpass plass inne for en natt for oss med dyrene. Men så måtte vi ..., der var ikke mer plass lenger, så sov vi natta i den kirka, Valjok kapell. Så var det å dra neste dag til Finland, til finsk side. Og da dro vi til Nuvvos, det var to mil videre nedover fra Valjok. Og det var på finsk side. Og der hadde tyskerne gitt beskjed til de folkene, samene, om å komme med all buskap til den finske veien, så de skal ta all buskapen. De var lydige, de drog og førte med buskapen. Det ble igjen mye høy, og de ble igjen fjøs og hus. Så hadde vi ..., vi bodde tre familier i et hus. Så var der fjøs, og høy var det rikelig der. Og da



klarte vi oss, men når april kom, så var det å reise igjen, Tanaelva begynte å gå opp, så vi skulle starte oppover igjen. Først til Valjok, der var vi to netter, så til Skoganvarre. I Skoganvarre var en bunkers, og enda veldig mye lus i den bunkersen. Og så var det, til buskapen var det også en bunkers der de oppholdt seg. Og høy var blitt funnet der også som de ga til buskapen. Og de hadde kommet med nødproviant dit, såpass at folk fikk. Vi bodde i Skoganvarre til det ble frigjøring. Og så, seisende mai, startet vi til fots. Vi var på tur hjem. Kua hadde kalva i Finland, det var en kalv, og vi hadde et titalls lam med. Og den andre kua kalva akkurat da vi kom til Stabburnes. Og suene hadde lam. Vi hadde ..., da høsten kom hadde vi rikelig med kjøtt, vi hadde melk hele tiden og smør. Og seisende mai om kvelden kom vi til Stabburnes. Da var det alt bart, og gresset var grønt over alt. Og slik gikk vår evakueringshistorie. Det var den eneste familien som reiste fra Stabburdalen og helt til Finland med kyrne. Det var helt, folk forstod ikke at det går an å få det til. Nå ville ikke noen klart å reise på en sånn tur.

Skun̄ka

Dagny Larsen:

In leat vásihan eará go doppe gámme, Skáiddejárgámme. Moai leimme Eliin oktii mannan bivdotuvrii juni mánu. Ja diet lei várra nittenseksti. Ja de letne, bijaimet, manaimen nohkkat. Das lea vuollekoia ja de lei badjekoia, Eli lea badjekoias. Dat lea ‘at boares dološ Lásse Per gámme. Ja de mun lean nohkkamin, de mun fuomášan ahte uksa, gámmeuksa, manai rabas. Ja de čuožžu boares áddjá dien uksagaskkas. Ja mun dat gal in ádján, mun ledjen dego piila, njuikejin dan Eli duohkáii, ja de doalan vel Elis gitta. Eli dieđus ii ádde, mii ‘at dal dál gis lea. Iđedis go ‘al de lihken mun, jearrá ahte: maid don galbmojit go don go njuikejit badjekojii? Mun lohken, mun dat oidnen dakkára mas mun ballájin ja de vihken, njuikejin dohko dan badjekojii. Ja in ge dieđe vel mii lei dat.

Spøkelse

Dagny Larsen:

Jeg har ikke opplevd annet enn der i gammen ved Skáiddijávri. Jeg og Eli hadde en gang tatt en fisketur i juni. Og det var antakelig nittenseksti. Så la vi oss til å sove. Der er en underkøye og så er det overkøya, Eli er i overkøya. Det er den gamle gammen til Lásse Piera. Og så mens jeg sover, så oppdager jeg at døra, gammedøra gikk opp. Og så står det en gamling i døra. Og jeg heftet ikke, jeg var som en pil, og hoppet opp i overkøya til Eli, og holder enda fast i Eli. Eli forstod selvsagt ikke, hva var nå det. Om morgenen da jeg våknet, spurte hun: frøs du når du hoppet opp i overkøya. Jeg sa, jeg så sånt jeg ble redd av, og sprang og hoppa opp i overkøya. Og jeg vet ikke hva det var.

Dálkasat

Dagny Larsen:

Ja de lei mearačázi ligget. Dan gal lean mun ge lávggodan mearračázis, go čielgi lei heittot.



Ja de lea, ja de ledje fasttain dát gollerásit mat šaddet ádjagiid alde, dat maid ledje dálkasat diet, ballblom (soleievov!), diet jorba bláđit, hjerteform, váibmoforbma bláđiin. Dan maddá, mun lean dan ge atnán čielggi alde dálkkasin.

Beahcegáhčči dat lei dálkkas, dat lei sidjon háviide hirbmat buorre beahcegáhčči.

Nuorvodálkkasin dat lei suvrrajonat. Dat lei okta man namma lei Samuel Klemetsen, gii láve, go mii leimmet mánát mii leat nurvos hirbmadit, dalle bohtá min geahčái: “ojá, dáppe lea buohcci, leat go jonat dis?” Ja de: “jo, jonat leat”, ja dalle vuosšá jonaid, hirbmat kraftig orui jona, ja dien čázi galggaimet juhkat, ii sohkkara ge, ii ‘at. Muhto galggaimet juhkat dien joknasávtta.

Mearrasáddos, dan maid lean ferten ovdal báhkadit, ráhkadit pusse, seahka goarrut, man sisa bijan mearrasádduid ja de báhkadan dan. Ja de bidjá veallát dien alde go čielgi, vai čielgi buorrána.

Ja stuorra ráktogedggiid lávejit báhkadit, dat maid ledje nu ahte doallat báhkkasiid - čielggi oážžut. Ja nohkkat dien alde.

Medisin

Dagny Larsen:

Og så var det å varme sjøvann. Det har jeg også ..., badet i sjøvann når ryggen var dårlig.

... Også var det de her *gollerásit* (soleivehov) som vokser på kilder, det var også medisin, ballblom (soleivehov!), de runde bladene, bladene har hjerteform. Den også, jeg har brukt den også på ryggen som medisin.

... Furukvae var medisin, den var bra for verkesår.

... Forkjølellesmedisin var surtyttebær. Det var en som het Samuel Klemetsen som brukte, da vi var barn og var veldig forkjølte, da kom han til oss å sa: «Åja, her er syke, har dere tyttebær». Og så: «Ja det har vi». Da kokte han tyttebær, den virket å være veldig kraftig enda, og det vannet skulle vi drikke, ikke sukker i engang, neida. Men vi skulle drikke den tyttebærsafta.

... Sjøsand har jeg også måttet varme, laget pose, sydd en sekk som jeg legger sjøsand i og varmer den. Og så skal man ligge på det til ryggen blir bra.

Og store hellesteiner brukte de å varme, det var også for å holde varm, for å få ryggen ... Og sove på den.

Buorideapmi

Johan Josefsen:

Dalle ledje boares áigge, dalle ledje hirbmat ollu diekkár maid gohčodedje buoskárin, mat sáhtte nie veaháš maidege.

.... Oážžu dadjat, boares áiggis dat, olbmot elle luonddu mielde eambo go dál. Ahte dat lei ollu, dat lea duohta diet gal, ahte luonddus lea ollu eará veahkki jos máhtta dieid. Dat gal lea sihkar, ja jos dat lea dat ahte don galggat eallit guhká, don birget gal, dat sáhtta leat seavdnjat orru oaidnimis olggos, muhto liikká don klaret birgehit heakka.



Dáppe ledje dat smávva..., geat dal ruvvejedje veaháš. Dat ledje..., in mun dieđe máhtte go maidege, muhto dat lei goitge. Diet, mun jáhkán dat lei dien láchkai, go dat beare dat almmái maid ‘al lohká ahte dat ‘at máhtta veaháš maidege. Dat bođii ja fargga ruvvi ja rohkadattai du ovddas, muhto dat lea du iežat osku guhte veahkehii. Don jáhkket dan ahte son buorrána dál, ja danin dat lei du iežat osku guhte buoridii du. Ii danin gal, ahte ollu diekkárat dat máhtte hirbmat ollu, dat orui ahte dainna lei eambo forbinnelsat..., muhtumat brukejedje dan boares ádjá maiddái veahkkin, muhto goas lea diet ádjá leamašan buorre? Die lea okta spørsmåla maid mun in sáhte forklaret ja jurddašit dien de. Dat biro nammii maiddái buoridedje. Ahte goas biro leamaš nu buorre ahte dat lea veahkehan ovttage? Muhto dat meinejedje danin. Muhto die lea okta, dat lea sátni mii buorida, ii ‘at leat..., dat lea sátni guhte buorida. Dat lea ollugat geat..., dat gal ledje buoskárat, maid mii gohčodat buoskárin, dat ‘at gal ledje, buoridedje, ja eai dat gal oppa oskon ipmil ala oppanassiige. In mun dieđe man ala dat osko.

Buoskár lea dakkár mii rohkadaddá, ... ii rohkadatta, muhto dat lea dákkár mii veaháš buorida. Mis lei okta ádjá dáppe. Ii ‘at lean dal nu gehččojuvvon gal nu..., dat lei dákkár mii lei badjelgehččojuvvon ádjá. Muhto dat lávejedje áhkut dan oažžut ain ruvvet, ja dan in dieđe buoridii go ‘al ovttage, muhto dat lei goitge nie. Muhto ii ‘at lean..., go mun dal logan dan Johan Kåven ja dieid ádjáid birra dat lei helt eará die diet die.

-Diet ii lean beare buoskár?

-- Diet ii lean beare buoskár muhto lei nu spesielt diet ádjá gal.

- Lei go sierra namma dalle, namahus dalle?

-- In mun dieđe lei go ‘at eambo go ahte noaidi lei, noaidi lei, son gal lei albma noaidi, oažžu dadjat. Eará ledje diet geat dal rohkadadde nuppi ovddas ja die, ii ‘at sáhte plasseret dieid die gal dan noaidehommái gal. Oainnat eai dat lean dakkárat, riegádan dasa ahte bidjat ovttage ala maidege baháid. Vaikko ii Kåven ge gal, go mun logan dien girjji, de ii Kåven ge gal leat dien die ahte direkte baháid bidjat nuppi ala. Muhto dat prøvii goitge ahte njulget olbmuid. Gal don muittát die dien die, eai ‘at sihtan dien de hurtigruta alde ahte, fuollan dien ahte bohtá diehko borrat sin finna dážaid lusa diet gákteádjá. Vaikko leaččai lean beaska vel alde. Ja dat



hurtigruta orustii justa, ja dat ‘at gal lea dieđusge leamašan nie. Oainnát dat lea hirbmat vuoibmi leamašan gal dien ádjás. Muhto manin lei das álgovuolgge beare guokte vuoigŋa, dat bahás vuoigŋa ja buorre vuoigŋa. Dat buoridii liikká bures go bijai baháid nuppi ala. Ja dien in sáhte mun..., muhto maŋŋil fertii njulget die dien die. Maŋŋil go dat doarui dieid jámežiiguin, de dat fertii njulget dien. Ahte lea beare dan ahte buoridit nuppi, ahte ii bidjat baháid.

Helbredelse

Johan Josefsen:

Da i gamle dager, da var det veldig mange sånne som ble kalt *buoskár* (kurerer), som kunne litt av hvert

Man kan si at, i gamle dager levde folk mer i tråd med naturen enn nå. Og det var mye, det er sant det, at i naturen er mye annenslags hjelp hvis man kan med det. Det er sikkert. Og hvis det er sånt at du skal leve lenge, så klarer du deg, det kan se mørkt ut, men likevel klarer du å berg livet.

Her var sånne ..., som drev med litt gnidning (*ruvvet*). Det var ..., jeg vet ikke om de kunne noe, men likevel. Det jeg tror er at det er sånt at når bare en mann sa at han kan noe. Da kom han og masserte og kanskje ba for deg. Men det var troen, din egen tro, som hjalp. Du trodde; nå blir du bra, og derfor var det din egen tro som gjorde deg bra. Ikke for det, det var mange sånne som kunne veldig mye, det virket som de hadde mere forbindelser. Noen brukte «den gamle» til hjelp, men når har den karen vært god? Det er et spørsmål jeg ikke kan forklare eller finne ut. De helbredet i djevelens navn også. Når har djevelen vært så god at han har hjulpet noen? Men de mente det var sånn. Det er en ting her, det er at det er ordet som helbreder, det er ikke ..., det er ordet. Det var mange som vi kaller *buoskár*, det var det, og de helbredet og trodde ikke på Gud i hele tatt. Jeg vet ikke hva de trodde på.

Buoskár er sånn som ber, ... ikke ber, men det er en sånn som helbreder litt. Vi hadde en kar her. Han ble ikke akkurat sett på som ..., han var en kar som ble sett ned på. Men konene brukte stadig å få han til å massere, og det vet jeg ikke, gjorde han noen bedre, men sånn var det. Men det var ikke sånn som – når jeg leser om Kåven og de karene, det var noe helt annet.

-De var ikke bare *buoskár*?

De var ikke bare *buoskár*, men han var en helt spesiell kar.

-Fins det noe ord for det?

Jeg vet ikke om det var annet enn at han var *noaidi*. *Noaidi* var han, han var en ordentlig *noaidi* kan man si. Det var noe annet med de som ba for andre og sånt, dem kan man ikke plassere under *noaidevirksomhet*. Du forstår, de var ikke sånne som var født til sette ondt på noen. Men heller ikke Kåven – når jeg leser den boka- Kåven var heller ikke sånn at han direkte satte ondt på folk. Men han ville likevel irettesette folk. Du husker det der, at de ikke ønsket ham på hurtigruta, de ville ikke la ham, koftekledd, spise hos de fine norske. Han hadde kanskje til og med pesk på. Og han stoppet hurtigruta da akkurat, og det var selvsagt sånn. Du forstår, den karen hadde en veldig kraft. Men hvorfor hadde han til å begynne med bare to ånder, den onde ånd og den gode ånd? Han helbredet like godt som han satte ondt på folk. Det kan jeg ikke ..., men senere måtte han rette på det. Etter å ha slåss med de dauingene, så måtte han forandre på det. Det ble da at han skulle bare helbrede folk, ikke sette ondt på noen.



Siimá

Johan Josefsen:

Dat manai muitalus ahte dat lea dakkár mii..., dat juoiggai iežas lusa diekkár rikkes ádjáid ja bohte gitta Suomas doppe olbmot mainna lei veaháš.... Ja gottii go ‘at daid muhto dohko lei mahká dan bákteráigái hávdádii daid olbmuid geaid gottii. Dieppe gal, dalle go mun ledjen gánddaš, mun ledjen vissa na guhtta-čieža jahkáhaš, ledjen dieid stuorat gánddaiguin fáru doppe. Ja dalle lei, dies lei olbmodávttit ledje, olleš šeleahtta orui ain dies ravasnaga, dat ii lean oppa hávdáduvvon ge. Dat lei beare biddjon diesa. Ja goassá manu dat lea? Dat lohke diehko guttii dieid, gottii, ja válde dakkár riggodagaid, alså opmodaga maid dat bukta. Dat válddii daid ja gottii daid. Dan in gal dieđe, muhto die de lea, dieppe ledje olbmodávttit dalle go mun ledjen gánddaš.

Siimmánjunni lea dies, dat lea orron die dien die Siimmánjunis, duon njunis mii die oidno die lea, rohtu, smávvarohtu vel lea.

-dies dat lei orron. Ja muitalus manai ahte das lei biigá ja antagelig lei go eamit das vai mo ‘at lei gal. Muhto dat okta guhte klárii dan ádjá tuktet dat lei dat biigá. Ii ‘at duostan dan biiggá lihkahaddat. Manai muitalus. Dat lei fasttain maiddái nu garra áhkku ahte dat skulerii dan ádjá. Muhto gosa šattai, gosa son dat lea hávdáduvvon dat Siimá-áddjá? Muitalus manai ahte fløhttii dáppe eret, ja gosa dalle lea fløhtten.

-Ja das ledje golbma gándda. Golbma gándda ledje ja dat manai muitalus dat gánddat..., dan áigge jo dat suhke ja borjjastedje juo badjel dohko Reihváhkái, doppe lei antagelig juoidá eará fasttain. Ja gánddat eai fuollan dan ádjá fárrui. Dat gánddat eai fuollan, dat suhkaledje beare. Áddjá doppe gaska Porsánggu, dat ‘at gal bođii mearas bajás ja áiggui gomihit dan fatnasa. Duššadit dieid gánddaid. Dien mun in sáhte gal jáhkkit muhto nie manai muitalus.

...Dat ledje, muitalus manai ahte gánddat časke dieid suorpmaid rastá dan ádjás ja dohko manai.

Simon

Johan Josefsen:

Fortellingen gikk at han var en som joiket til seg rike folk, og helt fra Finnland kom det folk som hadde litt. Og drepte han de eller ..., men der i berghollet skal han ha begravd folk han drepte. Der borte – da jeg var sånn seks-sju år gammel, var jeg med de store guttene der borte, og da var der menneskebein, hele skjelettet lå åpnet, ikke begravd engang. Det var bare satt der. Og når kan det være fra? De sa at han bar de han drepte dit, og tok den rikdommen, de eiendelene de hadde med seg. Han tok dem og drepte dem. Jeg vet ikke det, men der var menneskebein da jeg var liten gutt.

Siimmánjunni er der, han har bodd der på Siimmánjunni, på det framstikkende partiet som ses der, der er litt småskog.



Der har han bodd. Og historien gikk at han hadde en tjenestejente, og antagelig kona eller hvordan var det. Men den eneste som klarte å tukte den karen var den tjenestejenta. Han turte ikke å røre tjenestejenta. Sånn gikk fortellingen. Hun var også en så hard kjerring at hun skolerte den mannen. Men hvor ble det av, hvor er han mon tro begravd den Simon-gubben? Historien gikk at han flyttet bort, hvor flyttet han da?

Og han hadde tre gutter. Tre gutter hadde han, og historien gikk at guttene – på den tida alt rodde og seilte de over til Repvåg, der var antakelig noe annet eller et eller annet der også. Og guttene ville ikke ha gamlingen med. De ville ikke det, de rodde bare av sted. Gamlingen – midt på Porsanger, der kom han opp av sjøen og prøvde hvelve båten, så guttene skulle omkomme. Det kan jeg ikke tro på, men fortellingen gikk sånt. ... Historien gikk at guttene skar fingrene av gamlingen, og dit ble han.

Osku

Hans Oliver Hansen: Mus lei okta muitalus. Alfred Bergersen lei dieđus, dat lei sárdnealmmái, ja dat muitalii dan ahte dat lávejedje boahitit Orkkanluktii vuolás diehko, na buotlágan olbmot fitne, vierroolbmot maid, fitne dies. Son lávii addit buohkaide káfe. Ja de bođii okta, das ledje diekkár dego koffarat gieđas, muhto dat ledje govat mat heaŋgájedje. Ja bođii sisa diehko. Son gohčui sisa boahitit. Ja son gohčui čohkánit. Dat muitalii son lea vuovdimin govaid. Son logai, ii son gal oastte govaid. Son ii oastte ii maidege, ii leat goassege ovttasge oastán, muhto káfe gal galggat oažžut. Vai beassá háleštít albmáin, gullat veahá maidge ja ođđasiid. Ja de juhká káfe de dat áddjá diet guovlá diesa, dies lea beavddi alde biibbal, seamma go mus ge lea do. Biibbal dies, hirbmadit geahččá dan biibbalii. Son jearrá dies dien dážas, maid don geahčat dan biibbalii? Son jearrá dárogilli : “Er du religiøs?” De logai diet áddjá: “i det her yrket, jeg kan ikke være religiøs i det her yrket.” Dat muitala jo mii son lea. De logai Bergersen dasa: “go nie vuoigat ledjet, son oastá ovttá gova dus”. Ja válddii dieppe ja čájahii. Ja lei okta govva, son jearai olu dat máksá. Gávccičuohte kruvna. Ja divrras gal lei, muhto son logai son oastá dien dan dihtii go don ledjet nu vuoigat. Don lohket juo ahte don ledjet... - Na lea ovttá láchkai dego farisear ja tuollár. Dat lei juo tuollár, dat oinnii son dahká nu ollut boastuvuođaid ii son gal sáhte albmái boahitit. Muhto lei nu vuoigat, dat osttii Bergersen. Diet čájahii dan makkár almmái dat lei, dat dohkkehii ‘an mii suddolaš lei.

Tro

Hans Oliver Hansen: Jeg har en fortelling. Alfred Bergersen var selvsagt, han var predikant, og han fortalte at det brukte å komme ned til Anopset, alle slags folk, også fremmede. Han brukte å gi alle kaffe. Så kom en, han hadde akkurat som koffert i handa, men det var bilder som hang. Han kom inn. Bergersen ba han inn og ba han sitte. Mannen sa han solgte bilder. Bergersen sa han kjøper ikke, han har aldri kjøpt, men kaffe får du. Så får han snakke med mannen, og høre nytt. Så drakk han kaffe og ser på bordet er en bibel, slik jeg og har der. Han ser veldig på bibelen. Bergersen spør hvorfor han ser på bibelen, spør på norsk om han er religiøs. Karen svarer: i det her yrket, jeg kan ikke være religiøs i det her yrket. Han forteller alt hva han er. Til det sier Bergersen: når du var så ærlig så skal



han kjøpe et bilde. Han tok og viste der. Så var det et bilde, han spurte hva det koster. Åttehundrede kroner. Dyrt var det, men han sier han kjøper det når du var så ærlig. Du fortalte alt at du var... – Det blir som fariseren og tolleren. Han var en toller, han så at han gjør så mye galt at han ikke kan komme til himmelen. Men han var ærlig, og Bergersen kjøpte av ham. Det viser hvordan han var, han godtok den som var syndig.

Verddevuohta

Hans Oliver Hansen: Dolin lei ain eambo verddevuohta, dalle Lásse Piera dolin mii..., Lásse Piera lávii geaseáigge – das lei dakkár geasseorohat Skáiddejár luhtte, das eai lean alddis bohccot, muhto dat lávii bivdit Skáiddejávrrí, doppe lei goahti. Dat lei gávpealmmái maid, dat válddii gálvvuid ja doalvvui Skáiddejávrrí lusa válddii, bijai fatnasii dan ja sugai badjel dien guhkes Skáiddejávrrí nuppe geahčái ja čiegai doppe juovaid sisa, veahá gokkoge, gokko lei šiehttan badjeolbmuiquin. Ja go de bohte – čakčajohtin go vulge dohko dálveorohagaide dohko siseatnamii, de manne veasttabeale Skáiddejávrrí, dan meattil. Ja go bohte diesa, dalle dihte sis lea borramuš dieppe juova siste. Lásse Piera lea diehko čiehkan borramuša, dat eai dárbbáš doppe nu go Máhkarávjjus viežžat, váldit fárrui, nu ollu borramuša. De lei dies borramuš, oážžu lohkat dárogillii ovttá depu'a. Ja dat válde dieid mielde ja bohte Gárášjohkii de válddii Lásse Piera dálvet go manai Gárášjohkii gávpetuvrii, de oáččui mávssu fas dieid borramušaid ovddas. Die lei albma verddevuohta.

Muhto verddevuohta 'al leamaš álo buorre. Dahje dan láhkai buorre – muhto dat mii leamaš lean konflikta, dat 'at gal lea beare nu go dábálaš leat olbmui'uin báikkálaččat maid konflivttat, ii 'at leat eambo, diekkár smávvát dal episodat, muhto dat eai leat gal dađe eambo konflivttat. Ii leamaš, dat leat čovdon buot dán rádjái, mat leat bohtán ain bajás diekkár.

-Ii leamaš diekkár vašši?

Ii 'at leamaš vašši. In mun gal leat gullan vaši. Na, dál gal dieđusge mañimuš jagiid leamaš veaháš dieid badjeolbmuid gaskka alddiset, muhto dat ii leat badjeolbmuid ja min gaskka muhto jiehcaset gaskka. Olbmot dorjot buot dieid mat leat gillán dan geažil, olbmot nu jurddašit daid geat gártet gillát dieid. Diet mat báhčet bohccuid ja suoládaddet. Muhto dat leat dieđusge badjeolbmot dat ge.



Verddeforhold

Hans Oliver Hansen: Før i tida var det enda mer *verdde*-forhold. Da Lásse Piera før brukte ..., Lásse Piera brukte sommerstid – han hadde sommerbosted ved Skáiddejávri, han hadde ikke rein selv, men han brukte å fiske ved Skáiddejávri, der hadde han gamme. Han var handelsmann, han tok varer og førte til Skáiddejávri, la det i båten og rodde over det lange Skáiddejávri til andre sida, og gjømte i ura, litt her og litt der, der det var avtalt med fjellsamene, Og når de kom– under høstflytting til vinterbeite, da kom de på vestsida Skáiddijávri, forbi der. Og når de kom dit så hadde de mat i ura. Lásse Piera hadde gjømt mat der, de trengte ikke hente så mye mat på Magerøya for å ha med. For da var det mat der, et depot kan man kalle det på norsk. Og de tok det med til Karasjok, og når Lásse Piera om vinteren dro til Karasjok på handelstur, da fikk han betaling for maten. Det var ordentlig verdde-forhold.

Men verdde-forholdet har alltid vært bra. Eller bra på den måten – men det som har vært konflikter, det er bare sånt som er vanlig lokalt også med konflikter, sånne små episoder, men ikke desto mer konflikter. Det har det ikke vært, alt har blitt løst så langt av sånt som har oppstått.

-Det har ikke vært sånt hat?

Nei, det har ikke vært hat. Jeg har ikke hørt om hat. Vel, i de siste årene har det selvsagt vært litt mellom fjellsamene, men det har ikke vært mellom fjellsamene og oss, men blant fjellsamene selv. Man støtter dem som har lidd av det, man har mye omtanke for dem som blir rammet av det. De der som skyter rein og stjeler. Men det er selvsagt fjellsamer de også.



SÁTNELISTU - ORDLISTE

áitálastit opptre med to soler eller to måner

álka (Porsanger øst) en alke

állat en snespurv

ássu en hesje

bássi en bås i fjøs

beavža øst

beavžžabealde østside

boahťindálki uvær som kommer plutselig (f eks ved polar lavtrykk)

coagis 1) grunt, 2) en grunne

čáhceborga vannsprut, sjørokk

čuoggut stikke (sánddahiid čuoggut: fange flyndre med å stikke)

đavvi 1) nord, 2) ut fjorden

dieibmu snare for snespurv

eappir en bømme

gáiru en måse

gákkesmuorat (flertall) vevstol for vadmél

gártnas eller **gárnas** en kråke

gollerássi navn på en plante med hjerteformet blad (soleiehov)

guolbi gulv

háše en hesje

háššet å hesje

hírrát tangloppe, maråte

kumpe en ulv

latnja mellomrom, skillet i grenevev

latnjamuorra skillestokk i grenevev

láhtti gulv

máddi sør

njazzá redskap til ørretfangst

njealjít en åttring

nohkkat å sove (oaddit)

novrra 1) (i Gåradak) nordvest, 2) (i Kjæs) nordavind

nuorta nordøst (i følge ordbok: øst)

nuortanásti nordstjernen (polarstjernen)

oarji sørvest (ordboksdefinisjon: vest)

oarjin i sørvest, f eks i Sør-Norge (ordboksdefinisjon: i vest)



oreš person fra trakt i sørvest for Finnmark

ravgá fangstredskap for snøspurv

rišku en rive

riškkostit å rake med rive

ruohkki 1) (Porsanger vest) alke, 2) (Kjæs) lunde

sánddat en flyndre

sivli mast

soadjá erm; vinge; også: “høyoppsamler” på ljåskaft

stákkoš tangsprell

stovllat (flertall) vevstol

stuollá søl (en slags tang)

suhkkol skyttel i veving

suohppunmuorat (flertall) innretning til å ordne renning for å sette opp vev

šlávvet krysse (med seilbåt)

vuorbi orv (ljåskaft)